

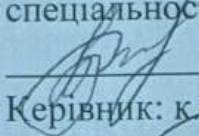
Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту

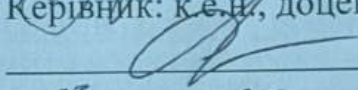
Бакалаврська кваліфікаційна робота на тему:

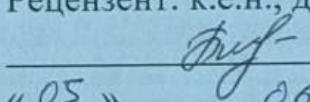
**«УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ВИТРАТ
ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ЛІТИНСЬКИЙ МОЛОЧНИЙ ЗАВОД»)»**

08-43.БКР.001.00.064.ТЧ

Виконав: студент 4 курсу, групи МФКД-206
спеціальності 073 – «Менеджмент»

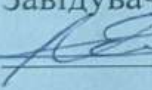
 Бондаренко Г.С.
Керівник: к.е.н., доцент каф. ФІМ

 Коваль Н.О.
« 05 » 06 2024 р.

Рецензент: к.е.н., доцент каф. ПЛМ
 Пілявоз Т.М.
« 05 » 06 2024 р.

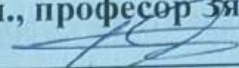
Допущено до захисту

Завідувач кафедри ФІМ

 д.е.н., проф. Зянько В. В.
(прізвище та ініціали)

« 11 » 06 2024 р.

Вінницький національний технічний університет
Факультет менеджменту та інформаційної безпеки
Кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
Рівень вищої освіти перший (бакалаврський)
Гадузь знань – Управління та адміністрування
Спеціальність – 073 Менеджмент
Освітньо-професійна програма – Менеджмент фінансово-кредитної діяльності

ЗАТВЕРДЖУЮ
завідувач кафедри ФІМ
д.е.н., професор Зянько В.В.

«12» березня 2024 р.

ЗАВДАННЯ НА БАКАЛАВРСЬКУ КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ

Бондаренко Ганні Сергіївні

(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи: «Удосконалення управління формуванням витрат підприємства (на прикладі товариства з обмеженою відповідальністю «Літинський молочний завод»)»

Керівник роботи Коваль Наталія Олегівна, к.е.н., доцент,

(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом ВНТУ від «11» березня 2024 року № 80.

2. Строк подання студентом проекту (роботи): 31.05.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи: Квасницька Р. С. Теоретичний базис управління витратами підприємства. *Modern economics*. 2022. № 34. С. 50-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2022_34_9; Педченко Н., Тітенко Л., Мілька А., Артюх-Пасюта О., Тітенко Ю. Сутність та економічний зміст витрат підприємства: сучасний погляд. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2023. Випуск 1 (107). С. 29-36; Назаренко С., Фейш М. Підходи до формування системи управління витратами на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 57. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3158/3081>; Піскун А. В. Теоретичний аспект управління витратами підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 4. С. 55-59; фінансова звітність ТОВ «Літинський молочний завод», законодавчо-нормативні акти.

4. Зміст текстової частини:

в першому розділі – дослідити сутність та класифікацію витрат підприємства, охарактеризувати основні елементи системи управління витратами підприємства та розглянути методичні підходи щодо аналізу витрат підприємства;

у другому розділі – проаналізувати види діяльності, основні економічні і фінансові показники та витрати ТОВ «Літинський молочний завод» за 2021-2023 рр.;

у третьому розділі – визначити шляхи вдосконалення процесу управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод».

5. Перелік графічного матеріалу: Таблиці: 1. Підходи науковців щодо визначення поняття «витрати». 2. Аналіз фінансово-економічних показників діяльності ТОВ

5. Перелік графічного матеріалу: Таблиці: 1. Підходи науковців щодо визначення поняття «витрати». 2. Аналіз фінансово-економічних показників діяльності ТОВ «Літинський молочний завод». 3. Аналіз витрат операційної діяльності ТОВ «Літинський молочний завод», тис. грн. 4. Аналіз витрат господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод», тис. грн. 5. Аналіз витрат по елементам операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод», тис. грн. 6. Прогнозні розрахунки можливого скорочення операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод»
Рисунки: 1. Класифікація витрат для потреб управління. 2. Елементи системи управління витратами підприємства. 3. Структура операційних витрат по елементам ТОВ «Літинський молочний завод» за 2023 рік. 4. Етапи процесу управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод».

6. Консультанти розділів проекту (роботи):

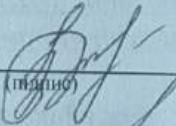
Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Спеціальна частина	к.е.н., доц. Ткачук Л.М.	13.03.2024 р.  підпис	29.05.2024 р.  підпис

7. Дата видачі завдання «13» березня 2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

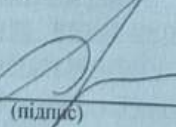
№ з/п	Назва та зміст етапу	Термін виконання		Примітка
		початок	завершення	
1	Формування та затвердження теми бакалаврської кваліфікаційної роботи (БКР)	01.12.2023	01.02.2024	вик.
2	Виконання теоретичної частини БКР. Перший рубіжний контроль виконання БКР	24.04.2024	13.05.2024	вик.
3	Виконання аналітичної частини БКР та розробка рекомендацій та пропозицій. Другий рубіжний контроль виконання БКР	14.05.2024	01.06.2024	вик.
4	Нормоконтроль БКР	03.06.2024	05.06.2024	вик.
5	Рецензування БКР	04.06.2024	07.06.2024	вик.
6	Попередній захист БКР	03.06.2024	04.06.2024	вик.
7	Захист БКР	17.06.2024	20.06.2024	вик.

Студент


(підпис)

Бондаренко Г.С.

Керівник роботи


(підпис)

Коваль Н.О.

АНОТАЦІЯ

УДК 657.471

Бондаренко Г.С. Удосконалення управління формуванням витрат підприємства (на прикладі товариства з обмеженою відповідальністю «Літинський молочний завод»). Бакалаврська кваліфікаційна робота зі спеціальності 073 – Менеджмент, освітня програма – Менеджмент фінансово-кредитної діяльності. Вінниця: ВНТУ, 2024. 64 с. На укр. мові. Бібліогр.: 34 назв; рис.: 9; табл. 11.

У бакалаврській кваліфікаційній роботі запропоновано напрямки удосконалення управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод». Наукові і практичні положення щодо шляхів підвищення ефективності управління витратами можуть бути впроваджені на досліджуваному в роботі підприємстві та інших підприємствах харчової, зокрема, молочної промисловості, що дозволить підвищити ефективність господарської діяльності. У теоретичній частині роботи досліджено сутність та класифікацію витрат підприємства, розглянуто систему управління витратами на підприємстві, а також охарактеризовано складові аналізу витрат підприємства. В аналітичній частині роботи здійснено оцінювання ефективності господарської діяльності та витрат ТОВ «Літинський молочний завод». У прикладній частині роботи запропоновано шляхи вдосконалення процесу управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод».

Ключові слова: витрати, собівартість продукції, економія витрат, система управління витратами, резерви зниження витрат.

ABSTRACT

Bondarenko G. Improving the management of enterprise cost formation (on the example of Limited Liability Company «Litinsky Dairy Plant»). Bachelor qualification work in specialty 073 – Management, educational program – Management of financial and credit activities. Vinnitsa: VNTU, 2024. – 64 p. In Ukrainian language. Bibliographer: 34 titles; fig.: 9; tabl. 11.

In the Bachelor qualification work, ways to improve the cost management of LLC «Litinsky Dairy Plant» are proposed. The scientific and practical provisions on ways to improve the efficiency of cost management can be implemented at the enterprise studied in this work and other enterprises of the food, in particular, dairy industry, which will increase the efficiency of economic activity. In the theoretical part of the paper, the essence and classification of enterprise costs are studied, the cost management system at the enterprise is considered, and the components of the enterprise cost analysis are characterized. In the analytical part of the work, the efficiency of economic activity and costs of LLC «Litinsky Dairy Plant» is evaluated. In the applied part of the work, ways to improve the process of cost management of LLC «Litinsky Dairy Plant» are proposed.

Keywords: costs, production cost, cost savings, cost management system, cost reduction reserves.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ.....	6
1.1 Сутність та класифікація витрат підприємства	6
1.2 Основи елементи системи управління витратами підприємства.....	12
1.3 Методичні підходи щодо аналізу витрат підприємства	23
Висновок до розділу 1	28
2 АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ТОВ «ЛІТИНСЬКИЙ МОЛОЧНИЙ ЗАВОД».....	30
2.1 Економіко-організаційна характеристика ТОВ «Літинський молочний завод»	30
2.2 Аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності ТОВ «Літинський молочний завод»	32
2.3 Аналіз витрат ТОВ «Літинський молочний завод»	37
Висновок до розділу 2	45
3 ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ВИТРАТ ТОВ «ЛІТИНСЬКИЙ МОЛОЧНИЙ ЗАВОД»	48
Висновок до розділу 3	57
ВИСНОВКИ.....	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
Додаток А Протокол перевірки кваліфікаційної роботи на наявність текстових запозичень	ПОМИЛКА! ЗАКЛАДКУ НЕ ВИЗНАЧЕНО.
Додаток В Фінансова звітність ТОВ «Літинський молочний завод»	ПОМИЛКА! ЗАКЛАДКУ НЕ ВИЗНАЧЕНО.
Додаток В Ілюстративна частина	ПОМИЛКА! ЗАКЛАДКУ НЕ ВИЗНАЧЕНО.

ВСТУП

Після повномасштабного вторгнення РФ на територію України, бізнес зіткнувся з величезними викликами. Багато підприємств було зруйновано, значній кількості довелося зупинити чи призупинити свою роботу, а ті, що продовжували функціонувати, зазнали значних збитків, що перевершують навіть труднощі під час пандемії. Як наслідок, тепер потрібні постійні зусилля для оптимізації витрат і забезпечення стійкості підприємств.

Витрати підприємства є важливим чинником формування цін на вироблену продукцію, впливу на рівень ефективності діяльності та визначення результатів діяльності підприємства. Систематичне зниження витрат дозволяє підприємству при стабільних ринкових цінах забезпечити збільшення прибутку на кожну гривню витрат, підвищення конкурентоспроможності продукції, зміцнення фінансовий стан підприємства.

В умовах поточної економічної кризи ефективне управління витратами та вдосконалення системи управління витратами стали ключовими аспектами кожного бізнесу. Підприємства прагнуть максимізувати прибуток при мінімізації витрат, покладаючись на стратегію управління витратами, яка надає пріоритет скороченню витрат. Досягнення найвищого рівня ефективності використання ресурсів підприємства при мінімальних витратах вимагає чітко визначеної системи управління витратами, яка включає точний аналіз виробничих витрат, впровадження стратегій скорочення витрат і ретельне планування витрат на майбутні періоди. Ефективне виробництво забезпечується впровадженням системи управління витратами, яка ефективно регулює раціональне використання ресурсів.

Введення воєнного стану в Україні суттєво вплинуло на системи управління витратами підприємств, зокрема на територіях, які постраждали від війни, або там, де оголошено воєнний стан. Така ситуація спричиняє політичну та економічну нестабільність, що може призвести до істотних змін у ринковому середовищі та умовах ведення бізнесу. Як наслідок, відбувається

зростання ризиків і несподівані коливання, які безпосередньо впливають на вартість і наявність ресурсів, необхідних для функціонування підприємства. Керівники компаній стикаються з різними викликами, які вимагають використання передових методів управління витратами для зменшення втрат і захисту від потенційних невдач. Ці виклики включають підвищені витрати на безпеку, змінені логістичні маршрути для транспортування матеріалів і готової продукції в результаті прикордонних обмежень і контролю переміщення, а також потенційне зниження попиту на продукцію або послуги через зміну споживчих переваг.

Проблеми сутності економічних витрат підприємства, методи управління витратами та інструменти їх мінімізації були об'єктом вивчення таких науковців, як Ф.Ф. Бутинець, Ю.О. Ночовна, Р.О. Піскунов, Г.В. Ростовська, І.А. Дмитрієв, Л.І. Дороженко, С.І. Дроб'язко, О.І. Корольова, Г.О. Партин та багато інших зарубіжних і вітчизняних учених. Вони впевнені, що необхідне створення уніфікованої системи управління витратами, що дасть змогу підприємству ефективно функціонувати та виготовляти конкурентоспроможну продукцію.

Метою бакалаврської кваліфікаційної роботи є вивчення теоретичних і практичних аспектів управління витратами підприємства для формування ефективної системи управління витратами з метою підвищення фінансових результатів бізнесу.

Відповідно до поставленої мети в ході роботи були сформульовані та вирішені такі завдання бакалаврської кваліфікаційної роботи:

- дослідити теоретичні аспекти економічної сутності, змісту та класифікації витрат підприємства;
- охарактеризувати основні елементи системи управління витратами підприємства;
- розглянути методичні підходи щодо аналізу витрат підприємства;
- надати економіко-організаційну характеристику та проаналізувати основні економічні і фінансові показники ТОВ «Літинський молочний завод»

за 2021-2023 рр.;

- провести оцінку витрат ТОВ «Літинський молочний завод»;
- визначити шляхи вдосконалення процесу управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод».

Об'єктом дослідження виступає виробничо-господарська діяльність ТОВ «Літинський молочний завод». Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методичних та практичних аспектів формування системи управління витратами досліджуваного підприємства.

У дослідженні витрат ТОВ «Літинський молочний завод» використано такі методи: порівняльний метод, метод системного аналізу, метод табличного вираження аналізованих даних тощо.

Теоретико-методологічну та інформаційну основу проведеного дослідження управління витратами підприємства складають тематична та навчальна література, наукові статті вітчизняних та іноземних економістів, нормативно-правові акти з досліджуваного питання, дані офіційних сайтів, статистичні дані та фінансова звітність ТОВ «Літинський молочний завод».

Практична цінність результатів дослідження полягає у визначенні шляхів та впровадженні пропозицій щодо підвищення ефективності системи управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод».

1 ТЕОРЕТИЧНІ ТА МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ВИТРАТ НА ПІДПРИЄМСТВІ

1.1 Сутність та класифікація витрат підприємства

Витрати є важливою та складною економічною категорією, яка відіграє ключову роль у визначенні фінансового результату діяльності підприємств. Таким чином, інформація, пов'язана з витратами, знаходить своє місце в основі системи управління на двох рівнях: підприємства в цілому та кожного окремого структурного підрозділу. Крім того, витрати зберігають своє значення, оскільки вони формують цінову стратегію організації; вони відображають технологічний рівень і якість організації виробництва, а також відображають ефективність управління через порівняння витрат і результатів діяльності. Сума витрат не тільки суттєво впливає на фінансові результати, але й виступає в якості основи для оцінки ефективності підприємства.

Контроль і обґрунтування зростання витрат стали актуальними проблемами для багатьох підприємств. Щоб вирішити ці проблеми, важливо визначити поняття «витрати», їх класифікації та розробити комплексну програму щодо управління витратами підприємства.

Вивчення витрат було предметом дослідження відомих економістів у галузі політичної економії. Поняття витрат було досліджено в роботах таких вчених-економістів, як А. Сміт і Д. Рікардо, які розробили теорію витрат. У. Петті вніс свій внесок у розуміння витрат своїм вченням про справедливую ціну, а Ж.-Б. Сей запропонував теорію трьох факторів. К. Маркс представив теорію трудової вартості, а Ф. Візер представив суб'єктивну теорію витрат, пов'язаних з альтернативними можливостями тощо [1, с. 31].

Вчені використовують різні підходи для аналізу поняття «витрати» (табл. 1.1) [2, с. 499].

Таблиця 1.1 – Підходи науковців щодо визначення поняття «витрати»

Джерело	Визначення поняття «витрати»
Ресурсний підхід	
Кривенко К. Т., Савчук В. С., Беляєв О. О.	Витрати – грошове вираження використання виробничих ресурсів, у результаті якого здійснюється виробництво і реалізація продукції
Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С.	Витрати підприємства формуються у процесі використання ресурсів при здійсненні певної його діяльності. Вони мають цільову спрямованість. Витрати підприємства визначаються як сума зменшення вартості активів або зменшення власного капіталу (збиток)
Турило А. М., Кравчук Ю. Б., Турило А. А.	Витрати – це вартісне вираження абсолютної величини застосовано-спожитих ресурсів, необхідних для здійснення ним поставленої мети
Грещак М. Г., Коцюба О. С.	Витрати – це обсяг використаних ресурсів підприємства у грошовому вимірі для досягнення певної мети
Обліковий підхід	
Кулішов В. В.	Витрати – це зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу
Шим Джей К.	Витрати – показник у грошовому вираженні кількості ресурсів, використаних для досягнення певної мети
Цал-Цалко Ю. С.	Витратами визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені
Мельник Л. Г., Карінцева О. І.	Витрати – це прямі і непрямі витрати, фактичні і можливі виплати або упущена вигода, необхідні для того, щоб залучити й утримати ресурси в межах даного напрямку діяльності
Хел Р. Веріан	Витрати – це всі фактори виробництва, що використовуються фірмою, оцінені за їх ринковою ціною
Фінансовий підхід	
Бланк І. А.	Витрати – виражені у грошовій формі поточні витрати трудових, матеріальних, фінансових й інших видів ресурсів на виробництво продукції
Глен А. Велш, Деніел Г. Шор	Витрати – це визначена в доларах сума ресурсів, які були використані чи витрачені підприємством протягом певного часу з метою отримання доходу
Костенко Т. Д.	Витрати – це сукупність виражених у грошовій формі витрат підприємства, пов'язаних з виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт й їхньою реалізацією
Крушельницька О. В.	Витрати – грошова оцінка матеріальних і трудових ресурсів, що пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, наданням послуг
Х. Зайдель	Витрати – це виражене у грошах споживання товарів і послуг для виготовлення виробничої продукції за певний період

Аналіз визначень, наведених в табл. 1.1, показує, що витрати підприємства трактують як витрати, понесені на виробництво продукції, так і як кошти, необхідні для придбання оборотних і необоротних активів.

Ретроспективний аналіз поняття «витрати» показує, що витрати, як економічна категорія, являють собою грошові та матеріальні ресурси, які використовуються протягом певного періоду часу в господарській діяльності підприємства. Вони також служать показником ефективності діяльності господарюючого суб'єкта.

Важливо зазначити, що бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні регулюються нормами законодавства. У національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» витрати характеризуються як процес зниження економічних переваг, що виражається у втраті активів або зростанні зобов'язань, що, в свою чергу, веде до скорочення власного капіталу [3]. Така ж позиція наводиться в національному положенні (стандарті) бухгалтерського обліку 16 «Витрати», де вказується, що в бухгалтерському обліку витрати реєструються одночасно з процесом втрати активів або нарощуванням зобов'язань [4].

Класифікація витрат діяльності суб'єкта господарювання за різними ознаками сприяє більш повному розумінню їх складу та природи. Така класифікація дає можливість використовувати економічно обґрунтовані методи групування витрат у практичній господарській діяльності.

Класифікація витрат визначається принципом, що різні цілі вимагають різних витрат. Тому методика і склад класифікації визначаються конкретною метою, з якою вона проводиться.

Складність у класифікації витрат виникає через масштаби виробництва, різні технології та різноманітний характер самих витрат. Витрати виникають у різних місцях і в різні моменти часу. Деякі витрати є одиничними за своєю природою, тоді як інші охоплюють кілька елементів, одні безпосередньо пов'язані з виробництвом, а інші опосередковано. Деякі витрати залежать від кількості отриманої продукції, а інші – ні.

Процес управління та розрахунку собівартості продукції значною мірою визначається класифікацією витрат, яка має вирішальне значення для різних цілей управління [5, с. 101].

Класифікація витрат передбачає групування витрат за конкретними ознаками, дотримуючись наукового підходу для обліку, аналізу, контролю, планування та прийняття управлінських рішень щодо виробничого процесу.

Однак важливо зазначити, що певні характеристики мають більше значення в класифікації витрат порівняно з іншими. Крім того, існують помітні відмінності між видами витрат з точки зору вітчизняного та зарубіжного наукових підходів. Тому важливо дослідити підходи науковців до класифікації витрат, оскільки науково обґрунтоване групування витрат за однорідними ознаками має вирішальне значення для обліку, аналізу, контролю, планування та прийняття обґрунтованих управлінських рішень щодо виробничого процесу [6, с. 100].

У практиці вітчизняних підприємств одним із основних методів класифікації витрат є економічні елементи та статті калькуляції. Класифікацію витрат за економічними елементами відрізняє її основа в економічній сутності витрат, що робить її незалежною від конкретних обставин і дозволяє встановити елементний склад.

У процесі формування облікової інформації для прийняття управлінських рішень витрати класифікуються дещо іншим способом. Це має вирішальне значення для менеджерів і власників бізнесу, оскільки їм необхідно з'ясувати собівартість виробництва конкретної продукції, визначити прибуток від реалізації у загальному прибутку, оцінити доцільність коригування ціни та оцінити ефективність своїх управлінських рішень. Для цього використовується економічно обґрунтована класифікація витрат, організована за принципом диференціації витрат за цільовим призначенням [7, с. 382].

Для досягнення цієї мети класифікація витрат здійснюється за трьома напрямками (рис. 1.1).



Рисунок 1.1 – Класифікація витрат для потреб управління [5, с. 102]

Для ефективного моніторингу діяльності окремих підрозділів і оцінки управлінських зусиль вкрай важливо розрізняти контрольовані та неконтрольовані витрати. Контрольовані витрати стосуються витрат, які менеджери мають безпосередньо контролювати або можуть істотно на них впливати. З іншого боку, неконтрольовані витрати – це витрати, які менеджери не можуть контролювати або які не можуть бути змінені.

Важливо відзначити, що класифікація витрат може змінюватися через різноманітні технічні, економічні, маркетингові та фінансові фактори, які впливають на загальну структуру витрат підприємства (табл. 1.2) [8, с. 244].

Для того, щоб підприємства могли ефективно функціонувати в цих умовах, вкрай важливо вдосконалити систему управління витратами та створити адаптивні структури управління, які забезпечують менеджерів надійною інформацією для прийняття рішень і формулювання стратегічних планів.

Таблиця 1.2 – Класифікація витрат підприємства за різними класифікаційними ознаками

Ознака класифікації	Групування витрат
За способом перенесення вартості на продукцію	Прямі витрати (витрати, які можуть бути віднесені до конкретного об'єкту витрат)
	Непрямі витрати (витрати, які не можуть бути віднесені безпосередньо до конкретного об'єкту витрат)
За видами продукції (робіт, послуг)	Витрати на вироби (витрати, пов'язані з виробництвом або придбанням товарів для реалізації)
	Витрати на групи виробів
	Витрати на замовлення
За статтями калькуляції	Сировина і матеріали (за мінусом зворотніх відходів)
	Куповані напівфабрикати і комплектуючі вироби
	Паливо і енергія на технологічні цілі
	Зарплата виробничих працівників (основна і додаткова)
	Відрахування на соціальні заходи
	Загальновиробничі витрати (витрати на управління виробництвом, амортизація основних засобів та нематеріальних активів загальновиробничого призначення)
За економічним змістом (елементами витрат)	Матеріальні витрати (сировина, матеріали, комплектуючі, напівфабрикати, паливо, енергія, тара; віднімається вартість повернутих відходів)
	Витрати на оплату праці (всі форми основної заробітної плати штатного і позаштатного виробничого персоналу підприємства)
	Відрахування на соціальні заходи
	Амортизація (амортизаційні відрахування на повне відтворення основних фондів за нормами від балансової вартості, інших необоротних матеріальних активів та нематеріальних активів)
	Інші витрати (вартість робіт, послуг сторонніх підприємств, сума податків, зборів, крім податків на прибуток, втрати від курсових різниць, знецінення запасів, псування цінностей)
За місцем виникнення витрат	Витрати виробництва
	Витрати цеху
	Витрати дільниці
За календарними періодами	Поточні витрати (витрати, періодичність яких менше одного місяця)
	Одноразові витрати витрати, які здійснюються один раз (періодичністю більше місяця) і спрямовуються на забезпечення процесу виробництва протягом тривалого часу
За функціями управління	Виробничі витрати
	Невиробничі витрати
В залежності від доцільності їх здійснення	Продуктивні витрати (витрати, які передбачені технологією і організацією виробництва)
	Непродуктивні витрати (необов'язкові витрати, які виникають в результаті конкретних недоліків організації виробництва, порушення технології)

Таким чином, витрати за своєю економічною сутністю служать комплексним відображенням ресурсів, витрачених у процесі виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг. Як фундаментальна економічна категорія витрати відіграють ключову роль у визначенні кінцевих результатів діяльності підприємства, таких як прибутковість або збитки. Крім того, витрати безпосередньо впливають на ціноутворення, а також на розрахунок податкових платежів і відрахувань. Обґрунтована класифікація витрат має важливе значення в управлінні підприємством, оскільки дозволяє зрозуміти механізми управління витратами. Це, у свою чергу, забезпечує точне визначення собівартості продукції, робіт і послуг, що зрештою призводить до отримання позитивних фінансових результатів та ефективної фінансово-господарської діяльності в ринковому середовищі.

1.2 Основи елементи системи управління витратами підприємства

Основна мета будь-якого бізнесу – отримання значних і постійних прибутків. Ця мета залежить від трьох важливих факторів: витрат, пов'язаних з виробництвом і продажем товарів, цільової ціни за одиницю продукції та обсягу продажу продукції. Отже, стає обов'язковим постійний аналіз цих компонентів і встановлення співвідношення між витратами, обсягом продажів, ціною та загальним прибутком. Крім того, підприємства повинні шукати шляхи максимізації прибутковості шляхом вибору найбільш вигідної комбінації змінних і постійних витрат. Ці міркування входять до сфери управління системою управління витратами підприємства [13].

Важливу роль у здійсненні конкретного контролю над витратами відіграє система управління витратами, яка є найважливішим елементом загальної системи управління підприємством. Цей контроль дозволяє коригувати склад, структуру та поведінку витрат відповідно до змін у виробничо-економічних умовах підприємства [9, с. 54].

Оскільки витрати безпосередньо впливають на показник ефективності підприємства – прибуток, стає обов'язковим створення комплексної системи управління витратами, яка охоплює різноманітні фактори, які прямо чи опосередковано впливають на прибуток [10, с. 17].

Система управління витратами підприємства охоплює сукупність різних взаємопов'язаних компонентів, включаючи структуру, завдання, технології, працівників і цілі. Вона формується на основі системного підходу до управління об'єктами як цілісною системою [11, с. 200].

Система управління витратами підприємства складається з економічних засобів і методів, спрямованих на вплив на інтереси галузі, а також підприємства та його працівників. Кінцевою метою є оптимальне узгодження цих інтересів з інтересами споживачів і суспільства в цілому, забезпечуючи дотримання належних і соціально необхідних пропорцій витрат [12, с. 198].

Основною метою створення ефективної системи управління витратами на підприємстві є визначення стратегій, які оптимізують використання обмежених ресурсів шляхом впровадження заходів планування, розрахунку, обліку та контролю внутрішньовиробничих витрат. Головною метою розробки системи управління витратами в організації є гармонізація інтересів усіх зацікавлених сторін і встановлення регулюючого механізму для полегшення їх формування та оптимізації.

Основною метою управління витратами підприємства є підвищення конкурентоспроможності та ефективності його господарської діяльності. Важливо визнати, що стратегічні цілі та завдання підприємства можуть змінюватися в залежності від змін у бізнес-середовищі та етапах розвитку. Тим не менш, очевидно, що мета і завдання управління витратами повинні узгоджуватися із загальною стратегічною метою підприємства, принаймні на певних етапах економічного розвитку. Зокрема, управління витратами має бути спрямоване на максимізацію прибутку підприємства при збереженні бажаного рівня підприємницького ризику за певних обставин і мінімізації ризику для підтримки бажаного рівня прибутку за інших умов. Зберігаючи

витрати на низькому рівні, підприємство може отримати конкурентні переваги на ринку збуту, вільно визначати стратегії ціноутворення та в кінцевому підсумку досягти вищої норми прибутку [13, с. 222].

У сфері управлінського обліку управління витратами має важливе значення, тому вимагає створення комплексної системи зі спеціальними положеннями та інструментами.

Діючі системи управління витратами, які використовують підприємства, мають певні недоліки:

- сучасний стан управління витратами на виробництво продукції не має визначеної структури та не враховує економічні параметри при визначенні якості продукції;
- керівництво, як правило, спирається на планові показники, засновані на базових витратах;
- між вартістю окремих видів продукції і загальним прибутком функціональних підрозділів підприємства майже відсутній взаємозв'язок;
- управління комплексом витрат здійснюється за господарськими одиницями, а не видами продукції [14].

Вітчизняні підприємства усвідомлюють важливість ефективних систем управління витратами, але не мають достатніх знань у цій сфері. Як наслідок, створення добре функціонуючої системи управління витратами, яка надає важливу інформацію про витрати та доходи для прийняття оптимальних рішень, є складним завданням.

При створенні комплексної системи управління витратами підприємства важливим стає визначення основних характеристик. Однією з таких характеристик є динамічний характер витрат, оскільки їх загальна величина зазнає постійних коливань. Отже, загальні витрати компанії будуть динамічно змінюватися відповідно до вимог виробничого процесу.

Управління витратами підприємства передбачає використання широкого спектру методів і прийомів через різноманітність витрат. Однак відсутність точних методів аналізу та обліку ускладнює цей процес.

Основною метою системи управління витратами є оптимізація загальних витрат підприємства при збереженні поточного рівня якості продукції.

У ситуаціях, коли ресурси обмежені, єдиним способом знизити загальну вартість підприємства є скорочення витрат на оплату праці та основний капітал. На жаль, це скорочення призводить до зниження ділової активності та прибутковості [15, с. 15].

Для створення ефективної системи управління витратами на рівні підприємства необхідно виконати певні вимоги:

- запобігати непотрібним витратам;
- приймати комплексні управлінські рішення;
- удосконалювати інформаційне забезпечення для бухгалтерського обліку та аналізу витрат;
- використовувати системний підхід до управління витратами з орієнтацією на стратегічні цілі розвитку підприємства;
- важливо поєднувати витрати з високою якістю продукції, забезпечуючи єдність методів на різних рівнях управління витратами;
- управління витратами повинно здійснюватися на різних етапах життєвого циклу продукції, від створення до утилізації;
- підвищувати зацікавленість структурних підрозділів і окремих працівників у зниженні витрат;
- запроваджувати ефективні методи зниження витрат [16, с. 51].

Для вивчення та аналізу впливу різних чинників на витрати необхідна єдина система управління витратами. Ця система забезпечить успішне функціонування підприємства на ринку, виробництво конкурентоспроможної продукції та отримання прибутку. Існування недосконалих систем управління витратами можна пояснити надмірною зосередженістю вищого керівництва на структурі та частці витрат, не враховуючи їх прямий зв'язок з доходом або прибутком.

Складний характер управління витратами зумовлює необхідність його визнання як комплексної системи, яка відіграє вирішальну роль у формуванні

управлінських рішень. Ці рішення, які стосуються оптимального розподілу ресурсів, взаємопов'язані та мають значний вплив на кінцеві результати підприємства. Необхідно визнати, що постійне зниження витрат недосяжне, оскільки воно безпосередньо впливає на якість продукції та ефективність виробництва. Таким чином, стає важливим визначити відповідний рівень витрат на етапі планування [17, с. 226].

На рис. 1.2 наведено ключові елементи системи управління витратами підприємства, які складаються з суб'єкта управління витратами (підсистема контролю) та об'єкта управління витратами (підсистема управління).

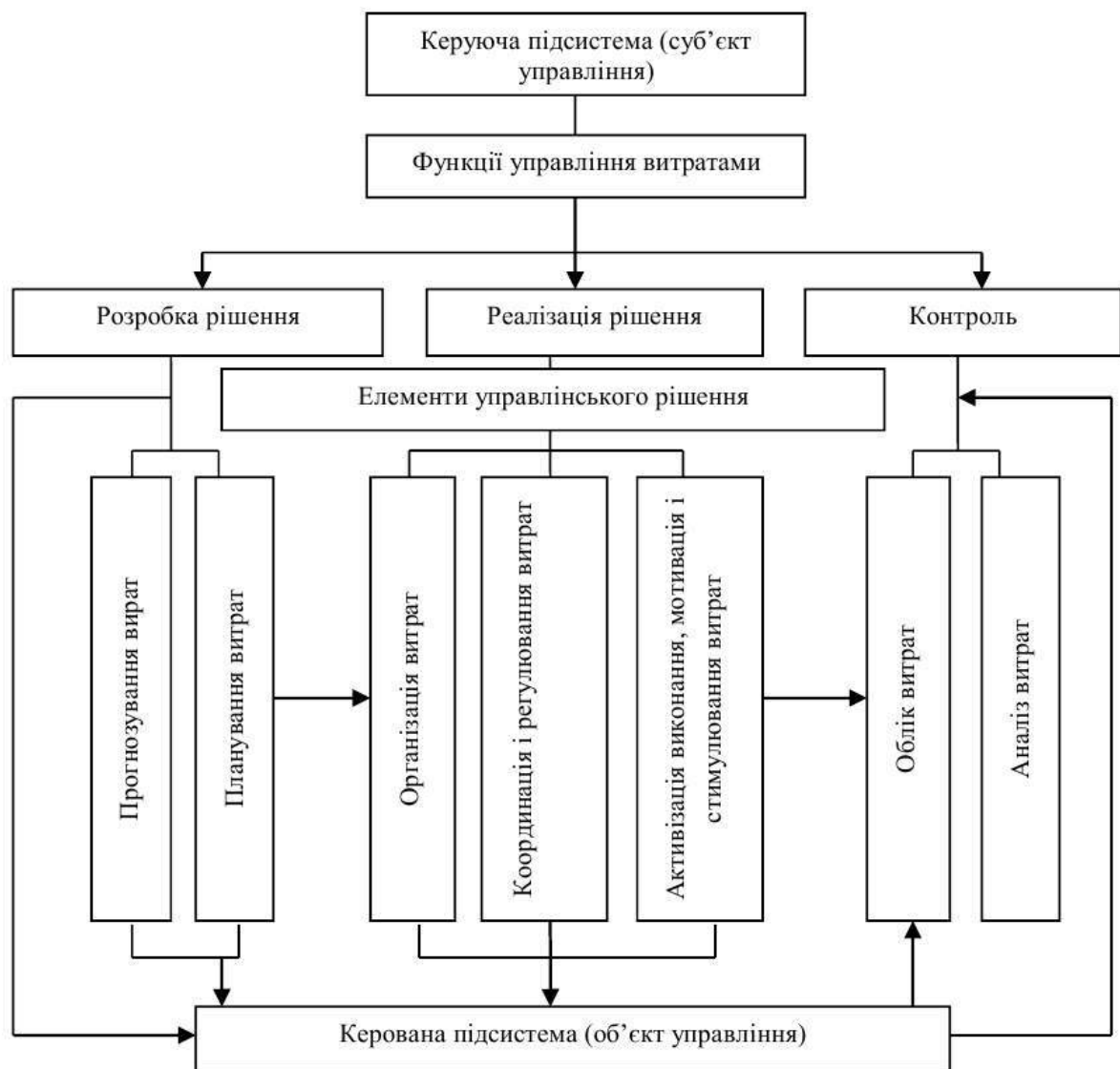


Рисунок 1.2 – Елементи системи управління витратами підприємства

На об'єкт управління витратами впливає реалізація основних функцій процесу управління витратами, включаючи регулювання, прогнозування,

планування, нормування витрат, облік собівартості продукції, калькуляцію, економічний аналіз, контроль витрат. Вкрай важливо встановити зв'язок між об'єктом і суб'єктом управління витратами, щоб забезпечити узгодженість циклу управління з основними цілями управління витратами підприємства. Забезпечуючи злагоджену роботу основних складових системи управління витратами, підприємство може досягти поставлених цілей і завдань, створюючи сприятливе середовище для подальшого розвитку [18].

Управління витратами підприємства є відповідальністю суб'єктів управління, включаючи керівників, менеджерів, спеціалістів і персонал з різних структурних підрозділів підприємства. Структура керуючої підсистеми управління витратами визначається такими чинниками, як розмір підприємства, характер його діяльності та особливостями його роботи. Основна увага управління в цій системі зосереджена на процесах, операціях і подіях, які відбуваються під час економічної діяльності організації, з особливим акцентом на розподілі ресурсів і витратах. Першочерговим предметом управління є фактично здійснені витрати [19, с. 223].

При створенні системи управління витратами підприємства важливо враховувати три ключові елементи: розробку рішень (організаційний), виконання рішення (мотиваційний) і контроль виконання рішення (економічно-функціональний).

Організаційний аспект управління витратами передбачає визначення сфер формування витрат і призначення центрів відповідальності для забезпечення дотримання встановлених норм витрат. Крім того, це передбачає створення ієрархічної системи лінійних і функціональних зв'язків між відповідними працівниками всередині організації [20, с. 142].

Система управління витратами підприємства відрізняється організаційною структурою, яка охоплює різноманітні функції в рамках організаційного циклу, включаючи прогнозування та планування. Для досягнення ефективного управління вкрай важливо організувати управління витратами за різними аспектами, наприклад, за технологіями (звичайними,

інтенсивними тощо), центрами відповідальності, видами продукції та відповідальними особами. Такий комплексний підхід дозволяє ретельно аналізувати рівні витрат і забезпечує їх узгодження із заздалегідь визначеними стандартами.

Основною метою системи управління витратами є надання керівникам підприємства необхідної інформації, яка дозволяє їм:

- 1) врахувати економічні наслідки управлінських рішень;
- 2) порівнювати та контролювати витрати за встановленими нормами;
- 3) розробити економічну стратегію підприємства;
- 4) оцінити формування собівартості та прибутку протягом виробничого періоду;
- 5) оцінити витрати в межах різних підрозділів підприємства;
- 6) приймати рішення щодо доцільності окремих виробництв і оптимального використання ресурсів підприємства [21, с. 57].

Мотиваційний аспект системи управління витратами спрямований на стимулювання співробітників дотримуватись заздалегідь визначених рівнів витрат, визначених у поставлених завданнях, здійснюючи одночасно безперервний пошук резервів їх зниження. Цей аспект охоплює різні функціональні блоки, включаючи регулювання витрат, організацію витрат і мотивацію співробітників для мінімізації витрат.

Коли мова йде про управління витратами підприємства, мотиваційний аспект повинен охоплювати впровадження системи мотивації праці. Ця система включає різні елементи, такі як основна та додаткова заробітна плата, доплати, премії та комплексний компенсаційний пакет. Крім того, важливо розглянути різні форми заохочення співробітників до зниження витрат. Важливим аспектом системи управління витратами є встановлення компенсації будь-яких понесених витрат [22, с. 38].

Економічно-функціональний аспект системи управління витратами підприємства передбачає розробку моделі формування витрат у межах різних функцій економічного механізму підприємства. До цих функцій належать

матеріально-технічне постачання, виробництво, збут, а також дослідження та розробки.

Цілеспрямоване формування витрат в управлінні витратами підприємства ґрунтується на комплексному комплексі заходів з управління витратами. Функціональний аспект управління витратами охоплює кілька ключових елементів, включаючи планування витрат, регулювання, облік та аналіз.

Щоб досягти стабільної та тривалої конкурентної переваги на ринку, необхідно впровадити комплексну систему управління витратами на рівні підприємства. Ця система повинна вирішувати взаємозалежні завдання та орієнтуватися на ключові показники витрат для ефективного формування позиції підприємства на ринку.

Науковцями визначено різні концептуальні підходи до створення ефективної системи управління витратами на підприємствах [23, с. 307].

1. М. Портер сформулював концепцію ланцюжка цінностей, яка спрямована на розширення сфери управління витратами за межі підприємницької діяльності. Такий підхід зміщує фокус аналізу витрат на процеси, що відбуваються за межами підприємства. По суті, концепція ланцюжка цінностей розширює підхід до формування та управління витратами, виступаючи за розгляд усіх механізмів, які сприяють витратам в рамках загальної діяльності підприємства.

2. Концепція трансакційних витрат з'явилась в 1990-х роках у розвинених країнах світу. Ця концепція заснована на переконанні, що кожен бізнес несе два типи витрат: витрати на виробництво та витрати на трансакцію. Трансакційні витрати, зокрема, охоплюють такі елементи: витрати пошуку інформації; витрати ведення переговорів; витрати специфікації і захисту прав власності [24, с. 20].

3. Концепція ABC (Activity-Based Costing) зосереджена на класифікації витрат відповідно до різних видів діяльності, які здійснюються підприємствами, таких як пошук інформації, переговори, специфікація та

захист прав власності. Ця концепція виходить за рамки традиційних методів обліку і акцентує увагу на економічному розрахунку фактичної собівартості виробництва конкретних товарів, робіт та послуг і має на меті забезпечити більш точне розуміння розподілу накладних витрат з метою визначення справжньої собівартості продукції.

4. Концепція стратегічного позиціонування вводить повну інформацію про витрати в сферу управлінського обліку та аналізу витрат. Ця інтеграція відбувається до ініціювання стратегії розвитку підприємства, галузі чи національної економіки [25, с. 58].

5. Концепція системного підходу є вирішальною при впровадженні системи управління витратами підприємства. Цю систему слід розглядати як у функціональних, так і в організаційних рамках. У цій системі різноманітні організаційні підсистеми відіграють життєво важливу роль, включаючи пошук та ідентифікацію факторів, що сприяють ресурсозбереженню, встановлення стандартів витрат ресурсів, планування витрат на основі їх категорій, облік та аналіз витрат, а також впровадження стимулів. заохочувати ресурсозбереження та скорочення витрат. Важливо, щоб ці підсистеми ефективно керувалися відповідними структурними одиницями всередині підприємства з урахуванням його розміру, такими як відділи, бюро чи окремі виконавці.

Система управління витратами підприємства повинна будуватися на основі передових технологій і підходів до контролю та управління витратами. Метою контролю є виявлення поточного стану, а управління – забезпечення дотримання початкових планів.

До цього часу підприємства, організовуючи свої системи управління витратами, в основному зосереджувалися на моніторингу показників виробництва, фінансових результатів і стану активів. Однак, враховуючи економічну значущість кінцевих результатів, вкрай необхідно створити систему управління витратами, яка оптимізує використання всіх наявних ресурсів.

Система управління витратами на підприємстві виконує різні функції:

- 1) організація інформаційного забезпечення відповідно до змісту, складу і структури витрат, а також цільових завдань;
- 2) оцінка можливостей формування собівартості протягом поточного та майбутніх операційних періодів з урахуванням умов підприємства;
- 3) проведення комплексного аналізу витрат, як у динаміці, так і за поточний період;
- 4) прогнозування величини та рівня собівартості різними методами для різних обсягів виробництва та цільового рівня прибутку підприємства;
- 5) планування допустимого діапазону рівня витрат, що охоплює їх максимальні та мінімальні значення;
- 6) нормування витрат за статтями витрат;
- 7) забезпечення своєчасного розподілу запланованих витрат на структурні підрозділи, центри відповідальності та окремих осіб;
- 8) здійснення контролю та оперативного управління витратами з урахуванням зміни умов підприємства та споживчого ринку;
- 9) удосконалення обліку витрат та визначення можливостей подальшого зниження витрат [26, с. 62].

Щоб система управління витратами була ефективною, важливо враховувати особливості діяльності кожного підприємства, охоплювати всі процеси, що проводяться організацією, і будувати її відповідно до принципів управління.

Впровадження ефективної системи управління витратами на підприємстві дає змогу налагодити облік витрат для окремих підрозділів, оцінити вплив витрат на економічні показники та прийняти обґрунтовані рішення з питань, пов'язаних із витратами.

Після ретельного вивчення особливостей створення системи управління витратами на підприємстві та ретельного аналізу існуючих підходів сформульовано комплексне тлумачення наукового поняття «система управління витратами» як цілеспрямованої системи, яка впливає на склад,

структуру та поведінку витрат та відповідні чинники на кожному етапі формування та розподілу витрат. Вона побудована з використанням об'єктивних економічних принципів і функцій управління з кінцевою метою підвищення ефективності підприємства шляхом оптимізації витрат.

Система управління витратами відіграє важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства на ринку, досягненні стратегічних цілей і поточних завдань розвитку.

Безумовно, українські підприємства відчують на собі наслідки воєнного стану, що вимагає стратегічних рішень і змін витрат. Розглянемо особливості впливу воєнного стану на систему управління витратами.

Забезпечення безпеки є важливим для підприємств, які працюють в умовах воєнного стану. Вони змушені виділяти значні ресурси та зусилля для захисту своїх працівників і активів. Це передбачає реалізацію програм соціального забезпечення, надання медичної допомоги, організацію планів евакуації та впровадження заходів безпеки для працівників та їхніх сімей. Крім того, підприємства повинні інвестувати в системи безпеки, контроль доступу, механізми виявлення загроз і послуги безпеки, що, як наслідок, збільшує загальні витрати для підприємств. Крім того, захист власності вимагає збільшення витрат на зберігання активів, страхування та резерви. Підприємства неминуче зобов'язані виділяти кошти на відновлення та ремонт пошкодженого внаслідок військових дій майна.

Під час війни підприємствам необхідно змінити свої стратегії виробництва та постачання на ті товари і послуги, що необхідні в умовах воєнного стану. Це може передбачати зміну асортименту продукції, впровадження технологічних досягнень і придбання спеціалізованого обладнання та матеріалів. Такі зміни зазвичай спричиняють додаткові витрати, пов'язані з розробкою нових процедур і модифікацією виробничої логістики. Введення воєнного стану в Україні обмежує переміщення товарів і постачання ресурсів. У результаті підприємства стикаються з проблемами транспортної

логістики, а також відчують підвищені витрати, пов'язані з доставкою, переміщенням і зберіганням товарів.

Щоб підтримувати надійний ланцюжок поставок і підтримувати виробництво, коригування логістичних процесів може призвести до додаткових витрат. Підприємствам, які працюють в умовах воєнного стану, вкрай важливо ефективно справлятися з витратами, віддаючи пріоритет наступним напрямкам:

- аналіз і моніторинг різних чинників, таких як диверсифікація постачальників і пошук альтернативних джерел сировини;
- контроль витрат може бути досягнутий шляхом впровадження фінансових та управлінських інструментів, таких як бюджетування, управління запасами та заходи контролю витрат;
- аналіз ринку та споживчого попиту для узгодження своєї стратегії та виробництва з поточними умовами;
- резервування фінансових ресурсів;
- впровадження ефективних систем управління.

Важливо пам'ятати, що вплив воєнного стану на системи управління витратами на українських підприємствах різний в кожній конкретній ситуації, що вимагає індивідуального підходу. Здатність розуміти ризики, проявляти гнучкість і швидко адаптуватися є важливим для ефективного управління витратами під час воєнного стану.

1.3 Методичні підходи щодо аналізу витрат підприємства

Початковим етапом у будь-якій управлінській діяльності має бути оцінювання поточного стану та динаміки розвитку різних процесів разом із отриманням відповідної інформації з різноманітних джерел, яка згодом буде проаналізована. Завдяки цьому аналізу можна прийняти раціональне та обґрунтоване управлінське рішення. Важливо підкреслити, що ефективність

управління підприємством залежить від наукового обґрунтування та точної оцінки даних аналізу, які використовуються для прийняття рішень. Отже,

Вивчення структури виробничих витрат та їх зміни протягом певного періоду часу, зосереджуючись на окремих компонентах витрат і аналізуючи статті витрат, є вирішальним кроком у проведенні ретельного аналізу собівартості продукції, робіт і послуг. Цей аналіз спрямований на виявлення чинників, які сприяють зниженню витрат і збільшенню прибутку. Досліджуючи структуру собівартості, можна оцінити рівень матеріаломісткості, трудомісткості та енергоємності продукції, робіт, послуг, відстежити інтенсивність зміни та зрозуміти їх вплив на загальні витрати. Крім того, аналіз дозволяє своєчасно реагувати на відхилення від прогнозних і нормативних показників собівартості, сприяючи прийняттю обґрунтованих управлінських рішень [27, с. 36].

Метою проведення аналізу витрат є:

- отримання інформації для визначення можливостей подальшого раціонального використання ресурсів підприємства;
- оцінка результатів оптимізації витрат;
- прийняття ефективних управлінських рішень керівництвом підприємства [28].

Дані бухгалтерського обліку та фінансової звітності служать основним джерелом інформації для аналізу витрат, забезпечуючи необхідну підтримку для ефективного прийняття управлінських рішень, що в кінцевому підсумку забезпечує конкурентоспроможність продукції та збільшення прибутку [29, с. 75].

Аналіз витрат можна розділити на три типи: ретроспективний, оперативний і перспективний.

Метою проведення ретроспективного аналізу витрат є збір даних про зміни витрат підприємства та основні фактори, які на це вплинули. Інформація, зібрана в результаті цього аналізу, використовується для встановлення очікуваних витрат на виробництво, створення стратегії

ціноутворення та формулювання управлінських рішень, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності продукції.

Операційний аналіз витрат проводиться з конкретною метою виявлення непродуктивних витрат та збитків, які можуть бути понесені. Також забезпечується виконання оперативних дій щодо їх запобігання та ліквідації. Після операційного аналізу розподіл ресурсів та управлінські рішення приймаються з метою гнучкості та адаптації до мінливих обставин.

Метою перспективного аналізу витрат є оцінка потенційного зростання чи падіння загальних виробничих витрат і вартості окремої продукції на основі очікуваних змін на ринку ресурсів і товарів. За результатами аналізу визначаються зміни у вартості конкретних товарів і здійснюється прогнозування загальних майбутніх витрат, і все це одночасно з розробкою стратегічних рішень.

Методики економічного аналізу витрат висвітлені в літературних джерелах досить широко. При проведенні аналізу витрат важливо оцінити переваги та недоліки існуючих методів, щоб приймати обґрунтовані рішення. Виконання плану по собівартості продукції чи послуг потребує комплексної оцінки результатів як на цілісному рівні, так і через загальні показники. Шляхом кількісної оцінки факторів, що сприяють відхиленню фактичних витрат від попередніх звітних періодів, стає можливим виявити конкретні елементи та статті, які відповідають за ці розбіжності. Аналіз витрат також допомагає визначити потенційні сфери, де можна досягти скорочення витрат, та розробити цільових заходів для їх впровадження.

Аналіз собівартості продукції, робіт і послуг може здійснюватися за такими напрямками:

- вивчення структури витрат, у тому числі їх динаміки та ефективності у формуванні прибутку;
- аналіз зміни витрат на основі загальних показників і факторів, що сприяють їх збільшенню, а також виявлення можливостей зростання витрат;

- оцінювання собівартості продукції, послуг, робіт за окремими статтями витрат;
- дослідження загальних факторів, що впливають на зміну собівартості за кожною статтею витрат;
- вивчення конкретних факторів, що впливають на зміну собівартості за кожною статтею витрат;
- аналіз собівартості одиниці окремого виду продукції для виявлення потенційних шляхів зниження витрат без зниження якості та підвищення конкурентоспроможності;
- визначення резервів скорочення витрат [30, с. 90].

Аналіз витрат підприємства здійснюється в такій послідовності:

- оцінювання собівартості обсягу товарної продукції;
- оцінювання виконання кошторису витрат, пов'язаних з виробництвом продукції;
- оцінювання виконання планів собівартості продукції за статтями калькуляції;
- оцінювання витрат на 1 гривню товарної продукції;
- оцінювання ступеню виконання плану щодо зниження витрат на 1 гривню товарної продукції;
- аналіз динаміки витрат на 1 гривню товарної продукції;
- аналіз витрат на виробництво найважливіших видів продукції;
- перевірка звітних калькуляцій;
- оцінювання рентабельності [31, с. 84].

Важливо відзначити, що основною метою аналізу виробничих витрат і собівартості продукції, робіт та послуг є надання інформації та проведення комплексної оцінки досягнутих результатів оптимізації витрат. Крім того, він служить обґрунтуванням управлінських рішень.

При проведенні аналізу витрат доцільно використовувати принципи системного, комплексного та кібернетичного підходів [32, с. 77].

Системний підхід до аналізу витрат зосереджується на вивченні об'єктів витрат як цілісної системи, розкритті їх цінності, визначенні різних типів взаємозв'язків та їх консолідації в одну комплексну теоретичну структуру. Для проведення аналізу витрат згідно з системним підходом необхідно визначити значення та функцію показників витрат в оцінці ефективності; розробити схематичний план аналізу на основі категоризації чинників і можливостей для оптимізації витрат; визначити методи вимірювання цих чинників і можливості оптимізації витрат; встановити основні шляхи використання визначених ресурсів для максимізації ефективності витрат як у поточному, так і в майбутньому плануванні витрат.

Комплексний підхід передбачає дослідження об'єктів як системи з метою збору інформації для прийняття управлінських рішень. Складність економічного аналізу вирішується декількома способами: по-перше, розглядаються не лише економічні показники, а й технічні, соціальні та технологічні чинники; по-друге, шляхом забезпечення тісної відповідності цілей і завдань економічного аналізу цілям ефективного прийняття управлінських рішень; по-третє, через визнання багаторівневої природи економічного аналізу.

Аналіз витрат на продукцію, роботи та послуги є важливою складовою в рамках управління витратами. Цей аналіз дає змогу досліджувати динаміку зміни рівнів витрат, ідентифікувати розбіжності між фактичними та нормативними (стандартними) витратами, визначати основні причини цих відхилень, виявляти резерви зниження витрат і формулювати заходи для їх впровадження [33 с. 156].

Аналіз витрат може охоплювати такі напрямки:

- аналіз загальних витрат на виробництво продукції, робіт і послуг;
- аналіз витратомісткості продукції, робіт і послуг;
- аналіз собівартості окремих видів продукції, робіт і послуг;
- аналіз прямих матеріальних витрат;
- аналіз непрямих витрат;

- аналіз витрат за центрами відповідальності;
- визначення резервів зниження собівартості продукції, робіт і послуг.

Застосовуючи факторний аналіз і побудову факторних моделей, стає доцільним виявити основні фактори, що сприяють відхиленням, і визначити найбільш ефективні підходи до мінімізації виробничих витрат і загальної собівартості продукції, робіт і послуг.

Можна виділити чотири основні напрямки аналізу витрат:

- аналіз загальної суми витрат підприємства;
- аналіз структури витрат;
- оперативний аналіз витрат;
- визначення резервів оптимізації витрат підприємства, їх вплив на результативні показники діяльності [34, с. 125].

Таким чином, аналіз витрат підприємства є найбільш інформативним для оцінки ефективності фінансово-господарської діяльності та планування його подальшого розвитку, оскільки визначає резерви зниження собівартості виробленої продукції та відповідно підвищення прибутковості підприємства.

Висновок до розділу 1

Отже, проведене дослідження теоретичних та методичних аспектів управління витратами підприємства показало, що за своєю економічною сутністю витрати служать комплексним відображенням ресурсів, витрачених у процесі виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг.

Обґрунтована класифікація витрат має важливе значення в управлінні підприємством, оскільки дозволяє зрозуміти механізми управління витратами. Існують різні методи класифікації витрат, більшість із них мають схожу основу та відрізняються головним чином різними факторами класифікації або порядком їх організації.

Система управління витратами відіграє важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства на ринку, досягненні стратегічних

цілей і поточних завдань розвитку. Система управління витратами підприємства охоплює сукупність різних взаємопов'язаних компонентів, включаючи структуру, завдання, технології, працівників і цілі. Вона формується на основі системного підходу до управління об'єктами як цілісною системою.

Система управління витратами підприємства складається з економічних засобів і методів, спрямованих на вплив на інтереси галузі, а також підприємства та його працівників. Кінцевою метою є оптимальне узгодження цих інтересів з інтересами споживачів і суспільства в цілому, забезпечуючи дотримання належних і соціально необхідних пропорцій витрат.

Вплив воєнного стану на системи управління витратами на українських підприємствах різний в кожній конкретній ситуації, що вимагає індивідуального підходу. Здатність розуміти ризики, проявляти гнучкість і швидко адаптуватися є важливим для ефективного управління витратами під час воєнного стану

Аналіз витрат підприємства відіграє вирішальну роль в ефективному управлінні витратами та прийнятті обґрунтованих рішень, забезпечуючи належну організацію бухгалтерського обліку та функціонування підприємства у майбутньому.

Аналіз витрат підприємства визначає потенційні сфери для скорочення витрат і сприяє підвищенню прибутковості за рахунок зниження собівартості виробленої продукції.

2 АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ВИТРАТ ТОВ «ЛІТИНСЬКИЙ МОЛОЧНИЙ ЗАВОД»

2.1 Економіко-організаційна характеристика ТОВ «Літинський молочний завод»

Літинський молочний завод був створений у 1982 році на основі виробничої бази цеху Хмільницького заводу СЗМ. За чотири роки у 1986 році було завершено будівництво заводу. Фондом державного майна України по Вінницькій області у 1996 році було створено відкрите акціонерне товариство «Літинський молочний завод» шляхом перетворення орендного підприємства згідно з Законом України «Про особливості приватизації майна агропромислового комплексу».

У 2004 році «Білозгар» став торговою маркою в молочній галузі України. Вінницька торгово-промислова палата затвердила та зареєструвала логотип і товарний знак цього підприємства.

Відкрите акціонерне товариство «Літинський молокозавод» у 2010 році перейменовано в Приватне акціонерне товариство «Літинський молокозавод» з метою забезпечення відповідності діяльності товариства вимогам Закону України «Про акціонерні товариства».

У 2016 році позачерговими загальними зборами акціонерів ПрАТ «Літинський молочний завод» було прийнято рішення про його реорганізацію в Товариство з обмеженою відповідальністю під назвою «Літинський молочний завод».

Основною діяльністю підприємства є створення твердих сичужних, плавлених і пастоподібних сирів, масла солодковершкового, сухого молока, молочної сироватки, які виробляються відповідно до затверджених технічних умов і технологічних інструкцій.

Значний досвід фахівців компанії дозволяє виготовляти продукцію

найвищої якості з екологічно чистої сировини, що відповідає винятковим стандартам подільських сироварів. Крім того, компанія постійно впроваджує інноваційні методи створення та упаковки продукції. Також підтримуються постійні стосунки з сільськогосподарськими товаровиробниками з різних регіонів області.

Внутрішня система управління якістю ДСТУ ISO 9001:2018 разом із системою управління безпечністю харчових продуктів ISO 22000 ефективно сприяє виробництву високоякісної продукції.

Постачальниками молока в Літинському районі та інших регіонах Вінницької області є переважно сільськогосподарські підприємства та населення. Значний вплив на заготівлю молока має сезонність, яка неминуче позначається на технологічному процесі виробництва продукції підприємства. Незважаючи на ці проблеми, виробництво сиру є перспективним напрямком діяльності підприємства. Однак дефіцит молока як сировини є постійною проблемою, а ціни стабільно зростають. Прагнучи до інноваційного виробництва, підприємство впроваджує нові технології та вивчає можливість впровадження нових сортів сиру.

Ринок України є основною споживчою базою для асортименту продукції компанії. ТОВ «Літинський молочний завод» під торговою маркою «Білозгар» налагодило ринки збуту в кожному регіоні України. Більшість продукції продається в межах країни, а основними клієнтами є дистриб'ютори, які представлені майже у всіх регіонах країни. На підприємстві започатковано систему управління якістю, паралельно зусилля спрямовані на розвиток системи управління безпечністю харчових продуктів.

У Вінниці, Хмельницькому, Літині та інших містах Вінницької та Хмельницької областей існує мережа фірмової торгівлі, яка постійно розширюється за рахунок прямих продажів. Крім того, компанія розвинула мережу дистриб'юторів по всій Україні для опосередкованих продажів та уклала довгострокові контракти на постачання готової продукції. Також підприємство має власний автопарк для доставки готової продукції клієнтам.

Підхід компанії до продажів зосереджений на забезпеченні клієнтів високоякісними продуктами за оптимальною ціною для підтримки довгострокових відносин. Провівши дослідження ринку, компанія виявила потенціал для укладання контрактів з великими оптовими компаніями, які, незважаючи на жорсткі умови доставки, є надійним джерелом стабільних замовлень.

Незважаючи на скорочення поголів'я великої рогатої худоби та недостатнє постачання сировини, багато підприємств молочної галузі продовжують процвітати та мають багатообіцяючі можливості для подальшого зростання та розширення.

2.2 Аналіз основних фінансово-економічних показників діяльності ТОВ «Літинський молочний завод»

Проведемо загальний аналіз основних показників господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» за 2021-2023 роки. Для проведення аналітичного дослідження основних показників діяльності підприємства використовуються дані бухгалтерської фінансової звітності (дод. В). Результати розрахунків представлені у табл. 2.1, яка містить відповідні показники.

Таблиця 2.1 – Аналіз фінансово-економічних показників діяльності ТОВ «Літинський молочний завод»

Показники	Роки			Відхилення			
	2021	2022	2023	2022 від 2021		2023 від 2022	
				+, -	%	+, -	%
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн	572964	586798	551635	13834	2,4	-35163	-6,0
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	488809	473716	478008	-15093	-3,1	4292	0,9
3. Адміністративні витрати, тис. грн.	5283	4967	7798	-316	-6,0	2831	57,0
4. Витрати на збут, тис. грн.	55449	56458	48555	1009	1,8	-7903	-14,0

Продовження табл. 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8
5. Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн	549541	535141	534361	-14400	-2,6	-780	-0,1
6. Прибуток від реалізації продукції, тис.грн	23423	51657	17274	28234	120,5	-34383	-66,6
7. Чистий прибуток, тис.грн	20881	45963	20922	25082	120,1	-25041	-54,5
8. Середньорічна вартість активів, тис.грн	247762,5	272662	310384	24899,5	10,0	37722	13,8
9. Середньорічна вартість необоротних активів, тис.грн	124699	121016,5	117248	-3682,5	-3,0	-3768,5	-3,1
10. Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	123063,5	151645,5	193136	28582	23,2	41490,5	27,4
11. Середньорічна вартість власного капіталу, тис.грн	157998	190657	223574	32659	20,7	32917	17,3
12. Середньорічна вартість позикового капіталу, тис.грн	89764,5	82005	86810	-7759,5	-8,6	4805	5,9
13. Чисельність працівників, осіб.	456	334	245	-122	-26,8	-89	-26,6
14. Фондовіддача, грн. / грн.	4,59	4,85	4,70	0,25	5,5	-0,14	-3,0
15. Продуктивність праці, тис. грн. / особу	1256,50	1756,88	2251,57	500,38	39,8	494,69	28,2
16. Рентабельність продажу, %	4,09	8,80	3,13	4,72	115,3	-5,67	-64,4
17. Витрати на 1 грн. реалізованої продукції, грн.	0,96	0,91	0,97	-0,05	-4,9	0,06	6,2
18. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	4,66	3,87	2,86	-0,79	-16,9	-1,01	-26,2
19. Коефіцієнт покриття	1,52	2,12	2,32	0,6	39,5	0,2	9,4
20. Коефіцієнт автономії	0,66	0,72	0,73	0,06	9,1	0,01	1,4
21. Рентабельність активів, %	8,43	16,86	6,74	8,43	100,0	-10,12	-60,0
22. Рентабельність власного капіталу, %	13,22	24,11	9,36	10,89	82,4	-14,75	-61,2

Аналіз основних показників господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» показує, що за 2021-2022 рр. чистий дохід від реалізації продукції ТОВ «Літинський молочний завод» зріс на 13834 тис. грн. (2,4) %, в 2023 році в порівнянні з 2022 роком зменшився на 35163 тис. грн. (6%).

Повна собівартість реалізованої продукції ТОВ «Літинський молочний завод» поступово знижується: в 2022 році в порівнянні з 2021 роком на 14400 тис. грн. (2,6) %, в 2023 році в порівнянні з 2022 роком – на 780 тис. грн. (0,1%). Як результат даних змін, прибуток від реалізації продукції в 2022 році в порівнянні з 2021 роком зріс 28234 тис. грн. (120,5%), в 2023 році в порівнянні з 2022 роком прибуток від реалізації знизився на 34383 тис. грн. (66,6%). При цьому показник чистого прибутку в 2022 році збільшився на 25082 тис. грн. (120,1) % в порівнянні з 2021 роком та в 2023 році знизився більше ніж в 2 рази – на 25041 тис. грн. (54,5%) в порівнянні з 2022 роком.

Динаміка фінансових результатів ТОВ «Літинський молочний завод» показана на рис. 2.1.

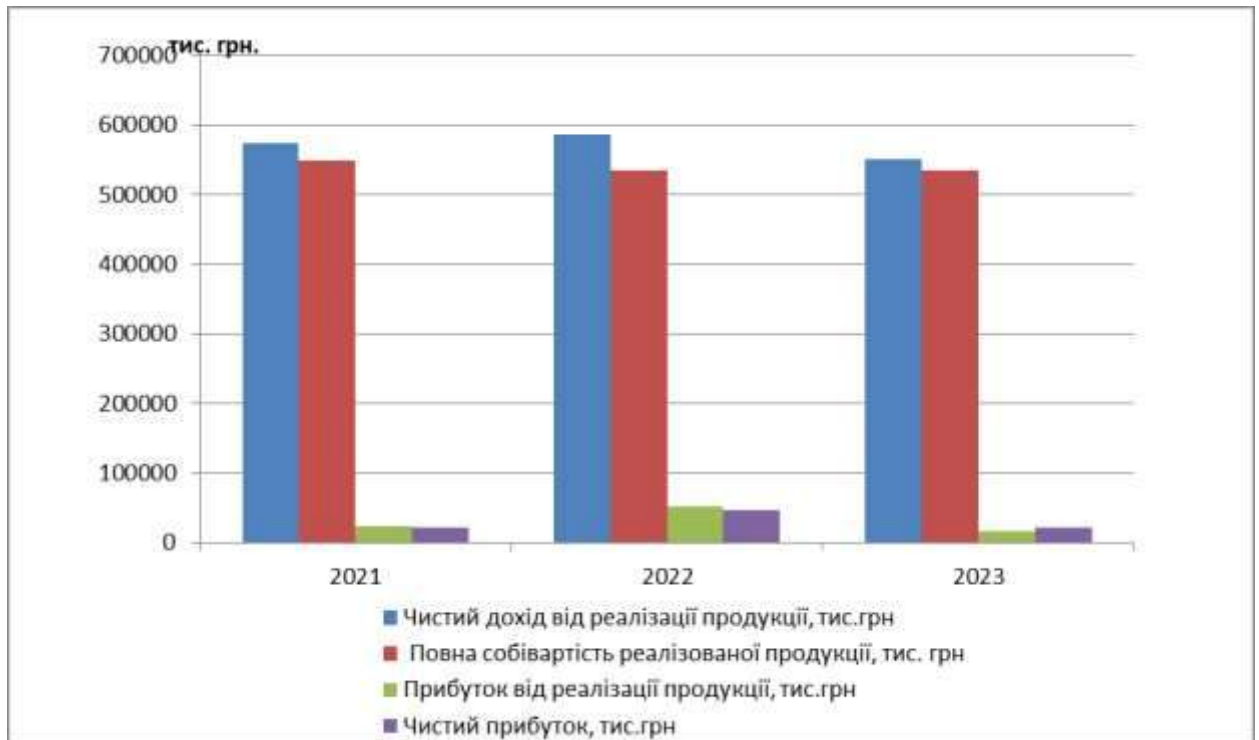


Рисунок 2.1 – Динаміка фінансових результатів ТОВ «Літинський молочний завод»

Це свідчить, що в 2023 році ТОВ «Літинський молочний завод» зменшило обсяги своєї діяльності.

Капітал (активи) ТОВ «Літинський молочний завод» в 2022 році збільшився на 24899,5 тис. грн. (10%) в порівнянні з 2021 роком та на 37722

тис. грн. (13,8%) в 2023 році порівняно з 2022 роком. Тобто, не зважаючи на зменшення обсягів реалізації в 2023 році, капітал ТОВ «Літинський молочний завод» показує позитивну тенденцію за 2021-2023 рр. При цьому власний капітал ТОВ «Літинський молочний завод» у 2022 р. зріс на 32659 тис. грн. (20,7)% порівняно з 2021 р., позиковий капітал за цей період знизився на 7759,5 тис. грн. (8,6%). В 2023 році порівняно з 2022 роком зберігається тенденція зростання власного капіталу на 32917 тис. грн. (17,3%), позиковий капітал зріс на 4805 тис. грн. (5,9%).

В структурі активів ТОВ «Літинський молочний завод» оборотні активи в 2022 році порівняно з 2021 роком зросли на 28582 тис. грн. (23,2%), порівняно з 2022 роком в 2023 році – на 41490,5 тис. грн. (27,4 %). Необоротні активи ТОВ «Літинський молочний завод» знаходяться в русі: спостерігається зниження їх вартості в 2022 році порівняно з 2021 роком на 3682,5 тис. грн. (3%), та в 2023 році порівняно з 2022 роком на 3768,5 тис. грн. (3,1%).

Також необхідно відмітити, що за аналізований період ефективність використання необоротних активів незначно знизилась: в 2022 на 1 грн. необоротних активів припадало 4,85 грн. реалізованої продукції, а в 2023 році – 4,7 грн.

Рівень продуктивності праці ТОВ «Літинський молочний завод» протягом аналізованого періоду має позитивну тенденцію. Так, якщо в 2021 році продуктивність праці складала 1256,5 тис. грн. / особу, то вже на кінець 2023 року вона становить 2251,57 тис. грн. / особу.

Рентабельність продажу на аналізованому підприємстві в динаміці протягом 2022 -2023 рр. знижується на 4,72 пункти і в 2023 році склала 8,8 %.

При аналізі показника витрат на 1 грн. реалізованої продукції, можна зробити висновок, що ТОВ «Літинський молочний завод» в процесі своєї діяльності менш інтенсивно використовує наявні ресурси, про що свідчить зростання даного показника. На кінець 2023 року витрати на 1 грн. реалізованої продукції склали 0,97 грн. проти 0,91 грн. в 2022 році.

Динаміка коефіцієнта оборотності оборотних активів вказує на зниження ефективності їх використання протягом 2021-2023 рр.: в 2021 році оборотні активи обертались 4,66 обороти за рік, в 2023 році – лише 2,86 оборотна.

Коефіцієнт покриття ТОВ «Літинський молочний завод» свідчить про високу ліквідність підприємства, яка має тенденцію до зростання. Аналогічно, коефіцієнт автономії ТОВ «Літинський молочний завод» також має позитивну тенденцію і показує, що за рахунок власного капіталу на кінець 2023 року фінансуються 73 % активів підприємства.

Аналіз показників рентабельності активів та власного капіталу ТОВ «Літинський молочний завод» може дати уявлення про його ефективність та фінансову незалежність. Зниження цих показників в 2023 році може свідчити про погіршення фінансового стану підприємства.

Рентабельність активів відображає ефективність використання активів підприємства для генерації прибутку. Зниження цього показника може означати, що підприємство менш ефективно використовує свої активи у порівнянні з попередніми періодами. Це може бути результатом погіршення управління активами, зниження ефективності використання ресурсів або зниження обсягу продажів.

Рентабельність власного капіталу відображає ефективність використання власного капіталу підприємства. Зниження цього показника свідчить про зменшення чистого прибутку, який генерується на кожну одиницю власного капіталу. Це може бути результатом зростання фінансових витрат або залучення нового капіталу.

Кількісне зростання вказаних показників рентабельності активів та власного капіталу може свідчити про погіршення ефективності діяльності ТОВ «Літинський молочний завод».

Отже, за аналізований період 2021-2023 рр. діяльність ТОВ «Літинський молочний завод» супроводжувалась зниженням обсягів реалізації, при цьому обсяг отриманого підприємством прибутку показує негативну динаміку і

знижується, але збільшується величина активів та власного капіталу. Негативним моментом також є зниження показників рентабельності підприємства, що свідчить про погіршення ефективності його діяльності за досліджуваний період.

2.3 Аналіз витрат ТОВ «Літинський молочний завод»

Для керівництва компанії економічний аналіз витрат є ключовим інструментом, який дозволяє цілеспрямовано формувати витрати, зберігаючи при цьому постійний контроль над рівнями витрат і заохочуючи до скорочення витрат.

Витрати, які підприємство здійснює у результаті його господарської діяльності, є ключовим показником для вимірювання ступеня використання ресурсів і ефективності підприємства.

До складу витрат господарської діяльності входять витрати операційної діяльності, фінансові витрати, інвестиційні витрати та інші витрати, пов'язані з основною діяльністю.

Використовуючи показники фінансової звітності ТОВ «Літинський молочний завод», проаналізуємо рівень та динаміку витрат операційної діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» (табл. 2.2).

З аналізу рівня та динаміки показників, наведених у табл. 2.3, видно, що у 2023 році загальна сума витрат операційної діяльності має тенденцію до зниження, що може бути пов'язано більш ефективною роботою підприємства. Витрати операційної діяльності в 2022 році в порівнянні з 2021 роком знизилась на 29309 тис. грн. (5,2%), в 2023 році – на 516 тис. грн. (0,1%) в порівнянні з 2022 роком.

Таблиця 2.2 – Аналіз витрат операційної діяльності ТОВ «Літинський молочний завод», тис. грн.

Показники	Рік		
-----------	-----	--	--

	2021	2022	2023	Відхилення 2022 від 2021		Відхилення 2023 від 2022	
				тис. грн.	%	тис. грн.	%
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	488809	473716	478008	-15093	-3,1	4292	0,9
Адміністративні витрати	5283	4967	7798	-316	-6,0	2831	57,0
Витрати на збут	55449	56458	48555	1009	1,8	-7903	-14,0
Інші операційні витрати	18433	3524	3788	-14909	-80,9	264	7,5
Разом операційних витрат	567974	538665	538149	-29309	-5,2	-516	-0,1

Собівартість реалізованої продукції в 2022 році знизилась на 15093 тис. грн. (3,1%), адміністративні витрати – на 316 тис. грн. (6%), інші операційні витрати – на 14909 тис. грн. (80,9%) порівняно з 2021 роком. Витрати на збут зросли на 1009 тис. грн. (1,8%). Дана обставина може вказувати на більш ефективну збутову політику підприємства, розширення заходів щодо просування продукції, але водночас з тим необхідно проводити моніторинг та контроль даної статті витрат.

В 2023 році порівняно з 2022 роком собівартість реалізованої продукції зросла на 4292 тис. грн. (0,9%), адміністративні витрати – на 2831 тис. грн. (57%), інші операційні витрати – на 264 тис. грн. (7,5%). Витрати на збут знизились на 7903 тис. грн. (14%).

Проаналізуємо рівень та динаміку витрат господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» (табл. 2.3).

Аналізуючи склад та динаміку витрат господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод», можна зробити висновки, що за 2021-2023 рр. підприємство не характеризується фінансовою та інвестиційною діяльністю.

Таблиця 2.3 – Аналіз витрат господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод», тис. грн.

Показники	Рік			Відхилення 2022 від 2021		Відхилення 2023 від 2022	
	2021	2022	2023	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Витрати операційної діяльності	567974	538665	538149	-29309	-5,2	-516	-0,1
Фінансові витрати	0	0	0	0		0	
Втрати від участі в капіталі	0	0	0	0		0	
Інші витрати	97	116	9	19	19,6	-107	-92,2
Витрати з податку на прибуток	4663	10089	4928	5426	116,4	-5161	-51,2
Разом витрат господарської діяльності	572734	548870	543086	-23864	-4,2	-5784	-1,1

В цілому, витрати господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» демонструють спадаючу тенденцію: в 2022 році в порівнянні з 2021 роком знизилась на 23864 тис. грн. (4,2%), в 2023 році – на 5784 тис. грн. (0,1%) в порівнянні з 2022 роком.

Динаміку зміни загальної суми витрат господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» зображено на рис. 2.2.

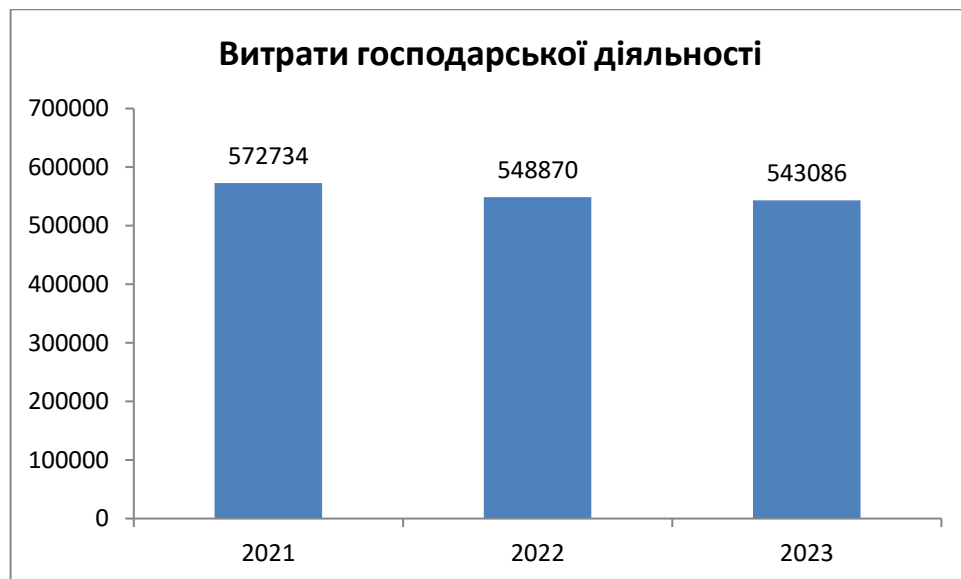


Рисунок 2.2 – Динаміка зміни загальної суми витрат господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод»

Проведемо аналіз витрат ТОВ «Літинський молочний завод» по елементам операційних витрат (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Аналіз витрат по елементам операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод», тис. грн.

Показники	Рік			Відхилення 2022 від 2021		Відхилення 2023 від 2022	
	2021	2022	2023	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Матеріальні затрати	429960	408 161	420 819	-21799	-5,1	12658	3,1
Витрати на оплату праці	41298	31 112	24 744	-10186	-24,7	-6368	-20,5
Відрахування на соціальні заходи	8135	6 368	5 107	-1767	-21,7	-1261	-19,8
Амортизація	22717	25 860	24 017	3143	13,8	-1843	-7,1
Інші операційні витрати	71801	90 345	73 410	18544	25,8	-16935	-18,7
Разом	573911	561 846	548 097	-12065	-2,1	-13749	-2,4

За даними таблиці 2.4 можна побачити, що загальні операційні витрати ТОВ «Літинський молочний завод» у 2022 році порівняно з 2021 роком зменшилися на 12065 тис.грн. (2,1 %) в основному за рахунок зниження матеріальних витрат на 21799 тис.грн. (5,1%). Одночасно знизились витрати на оплату праці – на 10186 тис. грн. (24,7 %) та відрахування на соціальні заходи – на 1767 тис. грн. (21,7%). Амортизація основних засобів зросла на 3143 тис. грн. (13,8%), інші операційні витрати – на 18544 тис. грн (25,8 %).

Зниження витрат відбулось насамперед через значне зниження матеріальних витрат, що в свою чергу призвело до зниження собівартості продукції і зростання прибутку підприємства.

У 2023 році порівняно з 2022 роком загальні операційні витрати ТОВ «Літинський молочний завод» зменшилися на 13749 тис.грн. (2,4%) за рахунок зниження витрат на оплату праці на 6368 тис.грн (20,5%), відрахувань на соціальні заходи – на 1261 тис. грн. (19,8%), амортизаційних відрахувань на 1843 тис. грн. (7,1%), інших операційних витрат на 16935 тис. грн. (18,7%). Матеріальні витрати зросли на 12658 тис.грн (3,1%), що пояснюється зростанням цін на матеріальні ресурси.

Проведемо аналіз структури операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод» в розрізі економічних елементів (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 – Аналіз структури операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод»

Показники	Рік					
	2021		2022		2023	
	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %	Тис. грн.	Питома вага, %
Матеріальні затрати	429960	74,92	408161	72,65	420819	76,78
Витрати на оплату праці	41298	7,20	31112	5,54	24744	4,51
Відрахування на соціальні заходи	8135	1,42	6368	1,13	5107	0,93
Амортизація	22717	3,96	25860	4,60	24017	4,38
Інші операційні витрати	71801	12,51	90345	16,08	73410	13,39
Разом	573911	100	561846	100	548097	100

Аналіз структури операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод» показує, що найбільшу питому вагу у структурі операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод» мають матеріальні витрати: в 2021 році – 74,92 %, в 2022 році – 72,65 % і в 2023 році – 76,78 %. Зростання питомої ваги матеріальних витрат в загальній сумі операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод» може вказувати на зміни в структурі витрат підприємства і характеризує зниження ефективності використання матеріальних ресурсів підприємства.

Структуру операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод» по елементам за 2023 рік зображена на рис. 2.3.

Також вагому питому вагу в структурі операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод» мають інші операційні витрати: в 2021 році – 12,51 %, в 2022 році – 16,08% і в 2023 році – 13,39 %.

Питома вага витрат на оплату праці та відрахувань на соціальні заходи поступово знижується і в 2023 році частка витрат на оплату праці склала 4,51%, частка відрахувань на соціальні заходи – 0,93 %.

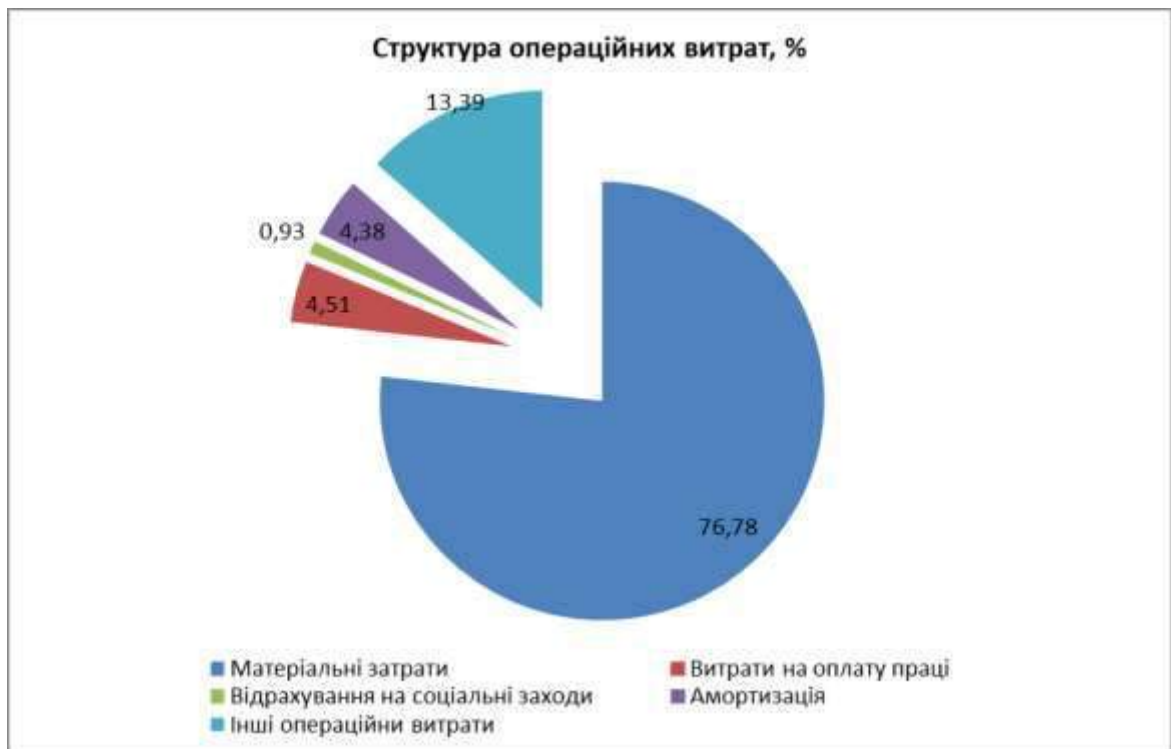


Рисунок 2.3 – Структура операційних витрат по елементам ТОВ «Літинський молочний завод» за 2023 рік

Частка витрат на амортизацію в загальній сумі операційних витрат поступово збільшується: в 2021 році – 3,96 %, в 2022 році – 4,60 % і в 2023 році – 4,38 %.

Витрати на виробництво реалізованої продукції можна оцінити за допомогою показника витратомісткості (витрат на 1 грн. реалізованої продукції). Цей показник є досить універсальним і не тільки дозволяє оцінити витрати на реалізацію продукції, але також полегшує аналіз тенденцій витрат у різних галузях промисловості та дозволяє порівнювати собівартість виробленої однорідної продукції на різних підприємствах.

Для визначення витратомісткості необхідно повну собівартість реалізованої продукції поділити на чистий дохід від реалізації продукції підприємства.

Проаналізуємо динаміку зміни витратомісткості ТОВ «Літинський молочний завод» за 2021-2023 рр. (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Аналіз витратомісткості ТОВ «Літинський молочний завод» за 2021-2023 рр.

Показники	Роки			Відхилення (+,-)	
	2021	2022	2023	2023 від 2021	2023 від 2022
1. Повна собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	549541	535141	534361	-14400	-780
2. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	572964	586798	551635	13834	-35163
3. Витратомісткість, грн.	0,96	0,91	0,97	-0,05	0,06

Витратомісткість в 2021 році складає 0,96 грн, тобто на 1 грн. реалізованої продукції припадає 96 коп. витрат на виробництво і реалізацію продукції. В 2022 році даний показник знизився і склав 0,91. В 2023 році витратомісткість зростає і складає 0,97 грн., що на 0,06 грн. більше показника 2022 року.

Зростання розміру витрат на виробництво і реалізацію продукції на 1 грн. реалізованої продукції вказує на зниження ефективності діяльності підприємства.

Динаміка зміни показника витратомісткості ТОВ «Літинський молочний завод» зображена на рис. 2.4.



Рисунок 2.4 – Динаміка зміни витратомісткості ТОВ «Літинський молочний завод»

Основним показником, який використовується для вимірювання ефективності витрат, є рентабельність продукції. Це відносна міра ефективності підприємства і визначається шляхом порівняння отриманого прибутку з інвестованими ресурсами (витратами). Існують різні форми прибутковості залежно від типу прибутку та ресурсів, які розглядаються в аналізі. Зокрема, рентабельність продукції оцінює ефективність, з якою використовуються витрати на виробництво та збут продукції підприємства.

Вимірювання рентабельності продукції в міжнародному бізнесі передбачає співвідношення прибутку та загального обсягу реалізованої продукції. Цей метод служить засобом визначення рентабельності продукту.

Проаналізуємо рентабельність продукції ТОВ «Літинський молочний завод» (табл. 2.7).

Таблиця 2.7 – Аналіз показника рентабельності продукції ТОВ «Літинський молочний завод» за 2021-2023 рр.

Показники	Роки			Відхилення (+,-)	
	2021	2022	2023	2023 від 2021	2023 від 2022
1. Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн	549541	535141	534361	-14400	-780
2. Прибуток від реалізації продукції, тис. грн	23423	51657	17274	28234	-34383
3. Рентабельність продукції, %	4,3	9,7	3,2	5,4	-6,4

Рентабельність продукції ТОВ «Літинський молочний завод» складає в 2021 році 4,3 %. В 2022 році даний показник збільшився і склав 9,7 %. В 2023 році рентабельність продукції склала 3,2 %, це на 6,4 пункти менше показника за 2022 рік. Зниження рентабельності продукції свідчить про менш ефективну діяльність ТОВ «Літинський молочний завод» у 2023 році.

Динаміку зміни показника рентабельності продукції ТОВ «Літинський молочний завод» показано на рис. 2.5.

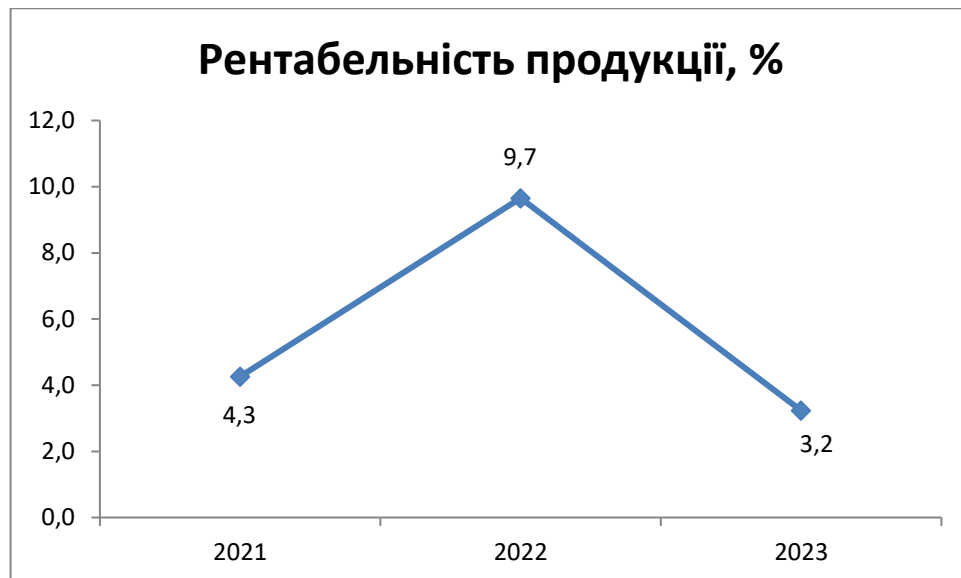


Рисунок 2.4 – Динаміка показника рентабельності продукції, %

Таким чином, проведений аналіз витрат ТОВ «Літинський молочний завод» за 2021-2023 рр. показав, що підприємство недостатньо ефективно здійснює управління витратами. Позитивним є те, що витрати ТОВ «Літинський молочний завод» мають тенденцію до зниження. Але зниження обсягів реалізації продукції в 2023 році відбувалося більш швидкими темпами в порівнянні зі зниженням витрат, що спричинило отримання менших фінансових результатів та падіння прибутковості підприємства. Отже, підприємству варто покращувати політику управління витратами.

Висновок до розділу 2

Об'єктом дослідження є ТОВ «Літинський молочний завод». Підприємство належить до молочної промисловості України.

Аналіз основних фінансово-економічних показників ТОВ «Літинський молочний завод» показує, що в період 2021-2023 рр. діяльність ТОВ «Літинський молочний завод» супроводжувалась зниженням обсягів реалізації, при цьому обсяг отриманого підприємством прибутку показує негативну динаміку і знижується, але збільшується величина активів та власного капіталу. Негативним моментом також є зниження показників

рентабельності підприємства, що свідчить про погіршення ефективності його діяльності за досліджуваний період.

Аналіз формування витрат ТОВ «Літинський молочний завод» проводився в декілька етапів. На першому етапі дослідження встановлено, що в 2023 році загальна сума витрат операційної діяльності має тенденцію до зниження, що може бути пов'язано більш ефективною роботою підприємства. Витрати операційної діяльності в 2022 році в порівнянні з 2021 роком знизилась на 29309 тис. грн., в 2023 році – на 516 тис. грн. в порівнянні з 2022 роком.

Витрати господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» демонструють спадаючу тенденцію: в 2022 році в порівнянні з 2021 роком знизились на 23864 тис. грн., в 2023 році – на 5784 тис. грн. в порівнянні з 2022 роком. За 2021-2023 рр. підприємство не характеризується фінансовою та інвестиційною діяльністю.

Аналіз загальної суми операційних витрат підприємства показав, що загальні операційні витрати ТОВ «Літинський молочний завод» у 2022 році порівняно з 2021 роком зменшилися на 12065 тис.грн. в основному за рахунок зниження матеріальних витрат на 21799 тис.грн. Одночасно знизились витрати на оплату праці – на 10186 тис. грн. та відрахування на соціальні заходи – на 1767 тис. грн. Амортизація основних засобів зросла на 3143 тис. грн., інші операційні витрати – на 18544 тис. грн. Зменшення витрат та собівартості продукції призвело до зростання прибутку від реалізації та чистого прибутку ТОВ «Літинський молочний завод» в 2022 році, що позитивно характеризує діяльність підприємства.

У 2023 році порівняно з 2022 роком загальні операційні витрати ТОВ «Літинський молочний завод» зменшилися на 13749 тис.грн. за рахунок зниження витрат на оплату праці на 6368 тис.грн, відрахувань на соціальні заходи – на 1261 тис. грн., амортизаційних відрахувань на 1843 тис. грн., інших операційних витрат на 16935 тис. грн. Матеріальні витрати зросли на 12658 тис.грн, що пояснюється зростанням цін на матеріальні ресурси.

Аналіз структури операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод» за елементами показав, що в 2023 році матеріальні витрати становлять 76,78 %, витрати на оплату праці становлять 4,51 %, інші операційні витрати – 13,39 %.

Витратомісткість ТОВ «Літинський молочний завод» в 2023 році зростає, а рентабельність продукції знижується. Зміни даних показників свідчать про менш ефективну діяльність ТОВ «Літинський молочний завод» у 2023 році.

Проведений аналіз витрат ТОВ «Літинський молочний завод» за 2021-2023 рр. показав, що підприємство недостатньо ефективно здійснює управління витратами. Позитивним є те, що витрати ТОВ «Літинський молочний завод» мають тенденцію до зниження. Але зниження обсягів реалізації продукції в 2023 році відбувалося більш швидкими темпами в порівнянні зі зниженням витрат, що спричинило отримання менших фінансових результатів та падіння прибутковості підприємства. Отже, підприємству варто покращувати політику управління витратами.

З ШЛЯХИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ВИТРАТ ТОВ «ЛІТИНСЬКИЙ МОЛОЧНИЙ ЗАВОД»

Для вдосконалення процесу управління витратами на ТОВ «Літинський молочний завод» необхідно створити систему управління, що дотримується принципів системного підходу. Ця система повинна ефективно демонструвати результати діяльності підприємства за попередній період, давати можливість контролювати та аналізувати поточну діяльність різних підрозділів, виявляти взаємозв'язок між рівнем собівартості, обсягом реалізації продукції та рентабельністю. Крім того, це має сприяти своєчасному плануванню майбутньої діяльності.

Запропонована система управління витратами повинна надавати керівництву ТОВ «Літинський молочний завод» інформацію, що дозволить :

- 1) обґрунтовувати прийняття управлінських рішень можливими фінансовими наслідками ;
- 2) контролювати рівень витрат та порівнювати їх із встановленими контрольними показниками;
- 3) розробляти економічну стратегію підприємства;
- 4) оцінити собівартість продукції та отримання прибутку протягом операційного періоду;
- 5) проаналізувати витрати в різних підрозділах підприємства;
- 6) прийняти рішення щодо ефективності використання ресурсів і доцільності конкретних операцій.

Варто зазначити, що для ефективного управління витратами необхідний комплексний підхід, оскільки лише колективне вирішення ключових завдань є єдиним способом досягнення бажаних результатів та підвищення економічної ефективності ТОВ «Літинський молочний завод». Тому вкрай необхідно чітко визначити цілі системи управління витратами та узгодити їх із цілями товариства:

- обґрунтування прийнятих управлінських рішень, пов'язаних із продажем продукції;
- коригування планових показників відповідно до змін ринку та зовнішніх впливів;
- визначення витрат за ключовими функціями управління;
- створення інформаційної бази для оцінки витрат для прийняття рішень;
- вивчення можливостей зниження витрат за етапами виробничого процесу та в організаційних підрозділах;
- встановлення норм витрат;
- точний розрахунок витрат на основі економічних елементів, етапів та структури виробничого процесу;
- постійне вдосконалення операційних та технологічних процесів;
- впровадження матеріального заохочення персоналу до зниження витрат;
- вибір системи управління витратами, яка відповідає умовам діяльності підприємства.

Перед керівництвом ТОВ «Літинський молочний завод» стоїть завдання прийняти управлінське рішення щодо вдосконалення процесу управління витратами товариства шляхом розробки моделі управління витратами, яка повинна охоплювати наступні етапи:

- встановлення комплексу норм і нормативів для кожної статті витрат;
- впровадження системи планування для моніторингу та аналізу відхилень між фактичними та запланованими даними;
- встановлення рівня відповідальності керівників центрів витрат за виконання планових показників;
- затвердження інформаційного забезпечення;
- уточнення інформації в режимі реального часу по мірі формування первинних документів;
- розробка системи стимулів для заохочення за досягнення економії витрат.

На ТОВ «Літинський молочний завод» практична реалізація моделі управління витратами передбачає виконання кожного етапу процесу управління в рамках підсистеми управління, включаючи директора, комерційного директора, головного бухгалтера, керівників підрозділів. За розробку моделі відповідатиме директор товариства, а за її реалізацію — окремі функціональні керівники (комерційний директор, головний бухгалтер, керівники структурних підрозділів).

Для вдосконалення процесу управління витратами на ТОВ «Літинський молочний завод» вкрай важливою є оцінка змісту основних функцій управління витратами, які на даний момент є неефективними. Суттєвих змін потребує реалізація таких функцій: планування витрат за окремими центрами відповідальності; мотивація та стимулювання персоналу до скорочення загальних витрат; моніторинг витрат на рівні структурних підрозділів; нормування витрат для визначення собівартості; аналіз витрат на основі місць виникнення і статей витрат; прийняття обґрунтованих управлінських рішень протягом усього управлінського циклу.

На рис. 3.1 зображено послідовність та взаємозв'язок основних етапів процесу управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод».

Запропоновані складові, після практичної реалізації, дозволять вирішити три ключові проблеми керівництву ТОВ «Літинський молочний завод». По-перше, це запровадить процес управління витратами, який дозволить підприємству ефективно працювати в умовах ринкової невизначеності. По-друге, це полегшить розподіл витрат у межах обмежених ресурсів, забезпечуючи їх ефективне використання. Нарешті, це дозволить керівництву приймати обґрунтовані рішення, які сприятимуть швидкій адаптації системи управління витратами до змін зовнішнього середовища.

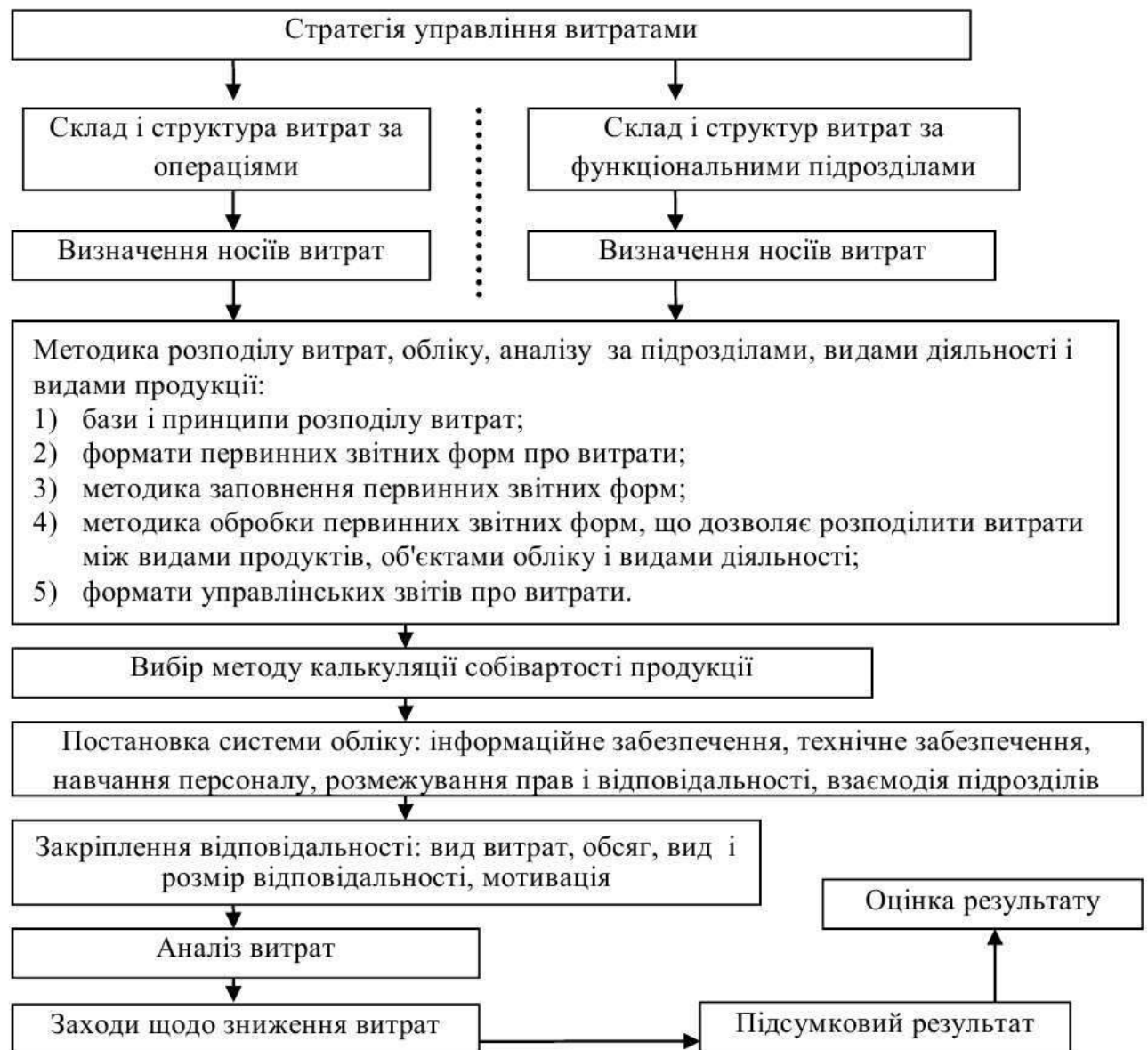


Рисунок 3.1 – Етапи процесу управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод»

Керівництву ТОВ «Літинський молочний завод» рекомендується зменшити витрати на реалізацію продукції за рахунок підвищення рівня продуктивності праці, ощадливого використання сировини, матеріалів, палива, електроенергії, скорочення непродуктивних витрат і втрат від браку.

Резерви зниження витрат, що виявлені за кожною статтею витрат за рахунок конкретних організаційно-технічних заходів (впровадження нової більш прогресивної техніки і технології, поліпшення рівня організації праці), будуть сприяти економії заробітної плати, сировини, матеріалів, енергії тощо.

Для підвищення ефективності виробництва необхідно впроваджувати прогресивні організаційно-технічні заходи, оптимізувати використання матеріальних ресурсів, трудових і грошових резервів, ліквідувати непродуктивні витрати і невиправдані перевитрати за елементами і статтями калькуляції.

Собівартість продукції може бути знижена за рахунок збільшення випуску, оскільки можна заощадити на постійних витратах. При збільшенні обсягів реалізованої продукції зростають тільки змінні витрати (пряма заробітна плата основних робітників, відрядників, прямі матеріальні витрати тощо). Сума ж постійних витрат не змінюється, що призводить до зниження собівартості кінцевої продукції.

Однак на ТОВ «Літинський молочний завод» більш практичним підходом є зниження змінних витрат шляхом заміни поточного обладнання на більш ефективне та продуктивне.

В 2024 році на ТОВ «Літинський молочний завод» запланована технологічна модернізація обладнання, збільшення обсягів виробництва, використання резервів, зниження як трудових, так і матеріальних витрат.

Розглянемо потенційні можливості і розрахуємо резерви скорочення витрат ТОВ «Літинський молочний завод» на 2024 рік. У найближчий період буде впроваджено нову технологічну лінію, яка дозволить автоматизувати ключові елементи виробничого циклу підприємства, що призведе до зниження трудомісткості виробництва та відповідного підвищення продуктивності праці.

1) Отримані результати аналізу витрат ТОВ «Літинський молочний завод» показали, що найбільшу частку витрат підприємства займають матеріальні витрати. У категорії витрат на сировину особливу увагу слід приділити витратам, пов'язаним із цільним молоком і закваскою, оскільки молочна промисловість їх споживає в значних обсягах.

Аналіз структури операційних витрат в 2023 році показав, що матеріальні витрати становлять 76,78% від загальної собівартості продукції, що свідчить про значний розмір цих витрат.

Отже, ТОВ «Літинський молочний завод» має значний потенціал для скорочення витрат на сировину. Впровадження сучасної технологічної лінії призведе до зниження матеріальних витрат на проектну кількість продукції.

Величина матеріальних витрат на одиницю продукції до введення організаційно-технічних заходів може бути визначена шляхом діленням фактичної величини матеріальних витрат на фактичний обсяг виготовленої продукції.

$$MB_0 = 185000 : 3500 = 52,86 \text{ грн./кг}$$

Введення нової технологічної лінії дозволить більш ефективно використовувати матеріальні ресурси і планується зменшення величини матеріальних витрат на одиницю продукції на 5 %.

Тоді

$$MB_1 = 52,86 * (1 - 0,05) = 50,21 \text{ грн./кг}$$

Планова ціна закупівлі 1 л молока складає 14,5 грн.

Отже,

$$P \downarrow MB = (50,21 - 52,86) * 3500 * 14,5 = - 134,488 \text{ тис. грн.}$$

2) Резерв скорочення витрат за рахунок економії витрат на оплату праці персоналу. Впроваджуючи у виробничий процес більш досконалу технологію та механізацію праці, можна досягти значної економії. Очікується, що нова лінія знизить трудомісткість виробництва на 12,5%. В таблиці 3.1 представимо результати розрахунку економії в результаті

впровадження нової технологічної виробничої лінії разом із вхідними даними.

Таблиця 3.1 – Розрахунок економії витрат на оплату праці при впровадженні нової технологічної лінії на ТОВ «Літинський молочний завод»

Показники	До впровадження	Після впровадження	Розмір економії, тис. грн.
1. Трудомісткість виготовлення 1 кг сиру, людино-годин	1,12	0,95	-
2. Оплата праці, грн./год.	56,5	56,5	-
3. Витрати на одиницю продукції, грн./кг	63,28	53,68	-9,60
4. Плановий обсяг виробництва, кг.	3500	3500	-
5. Витрати на весь обсяг випуску продукції, тис. грн.	221,48	187,863	-33,617

Отже, резерв зниження витрат на оплату праці в плановому періоді складає 33,617 тис. грн.

Таким чином, загальна величина резерву щодо скорочення витрат складе:

$$P = 33,617 + 134,488 = 168,105 \text{ тис. грн.}$$

ТОВ «Літинський молочний завод» також зосереджується на отриманні резервів скорочення витрат шляхом економії витрат внаслідок недосконалого виробничого процесу:

- 1) надмірного використання паливно-енергетичних, сировинних та інших ресурсів;
- 2) додаткових виплат працівникам надається за понаднормову роботу та роботу в нестандартних умовах;
- 3) простої машин і агрегатів, а також аварії можуть призвести до значних збитків;

4) відсутність раніше існуючих ділових зв'язків із постачальниками матеріалів, сировини тощо.

ТОВ «Літинський молочний завод» має резерви, спрямовані на зменшення як обсягу, так і питомої ваги постійних витрат, і ці резерви включають:

1) при несприятливих ринкових умовах важливим є скорочення накладних витрат, особливо витрат на управління;

2) зниження амортизаційних відрахувань і надання переваги короткостроковій оренді обладнання замість права власності можна досягти шляхом продажу невикористаного обладнання та нематеріальних активів;

3) зменшення обсягів споживання комунальних послуг.

ТОВ «Літинський молочний завод» може використати резерви скорочення витрат з метою економії змінних витрат, до яких відносяться:

1) впроваджуючи технічні інновації та модернізуючи основні фонди протягом виробничого циклу, можна підвищити продуктивність праці, що, у свою чергу, може призвести до скорочення чисельності робочої сили як в основному, так і в допоміжному виробництві;

2) для оптимізації логістичних процесів і маркетингової діяльності на підприємстві необхідно скоротити обсяги сировини, матеріалів і готової продукції. Такого скорочення можна досягти, знайшовши шляхи отримання сировини та матеріалів за вигіднішими цінами, наприклад, купуючи в розстрочку.

Окрім того, ТОВ «Літинський молочний завод» володіє значними резервами для зниження виробничих витрат за рахунок зниження витрат на збут. З цією метою компанія налагоджувала тісні зв'язки зі своїми споживачами. Одним із шляхів досягнення цієї мети є співпраця з оптовими підприємствами, які закупають продукцію безпосередньо у підприємства, згодом беручи на себе відповідальність за її транспортування та реалізацію. Цей метод, зокрема, дуже актуальний для зниження витрат на збут, і дозволить

ТОВ «Літинський молочний завод» заощадити на транспортних витратах і збуті своєї продукції.

Таким чином, до основних заходів щодо зниження виробничих витрат на ТОВ «Літинський молочний завод» відносяться:

1) для ефективного використання енергетичних ресурсів, необхідно впровадити заходи контролю, щоб запобігти втратам та непотрібним витратам. Досягти цього можна кількома способами, наприклад, пов'язати матеріальне стимулювання працівників з показниками використання енергоресурсів, запровадити енергозберігаючі технології, встановити лічильники в структурних підрозділах;

2) провести ретельне та всебічне обстеження рівня організації виробництва, виявити причини простоїв і розробити стратегії їх усунення;

3) вивчити умови праці та розробити стратегії для їх покращення;

4) ТОВ «Літинський молочний завод» у майбутньому варто розглянути можливість встановлення довгострокових відносин з юридичними та фізичними особами, які тримають корів. Цього можна досягти шляхом укладення договорів на закупівлю сировини в зимовий період з передоплатою, визначення базових цін, розробки системи знижок і надбавок. Крім того, було б вигідно створити пункти закупівлі сировини для місцевого населення.

Реалізація запропонованих заходів призведе до зниження операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод» (табл. 3.2).

Таблиця 3.2 – Прогнозні розрахунки можливого скорочення операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод»

Елементи операційних витрат	Зниження витрат по елементу, тис. грн.	Питома вага витрат у підсумку, %
1. Матеріальні витрати	134,488	76,6
2. Витрати на оплату праці	33,617	19,2
3. Відрахування на соціальні заходи	7,395	4,2
Разом	175,5	-

Отже, виходячи з отриманих результатів у таблиці 3.2, можемо зробити висновок, що запропоновані заходи щодо економії витрат є раціональними, оскільки дозволять знизити загальні операційні витрати ТОВ «Літинський молочний завод».

Висновок до розділу 3

Узагальнюючи результати визначення шляхів щодо удосконалення управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод» можемо зазначити, що на підприємстві існують певні проблеми, які стримують прогрес у вдосконаленні системи управління витратами та використання резервів їх економії.

Для вирішення цих проблем ТОВ «Літинський молочний завод» необхідно впровадити певні організаційні та технологічні зміни в процесах управління та виробництва.

Щоб знизити собівартість продукції, підприємство може використовувати дві стратегії: збільшення обсягу виробленої продукції та скорочення непродуктивних витрат за елементами та статтями калькуляції, оптимізація використання ресурсів, робочої сили та грошових резервів, а також впровадження інноваційних технічних та організаційних заходів для підвищення ефективності виробництва.

У плановий період діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» першочерговими завданнями є модернізація обладнання, збільшення обсягів виробництва, використання резервів, зниження як трудових, так і матеріальних витрат.

Реалізація запланованих заходів на підприємстві ТОВ «Літинський молочний завод» сприятиме зниженню операційних витрат підприємства в сумі 175,5 тис. грн.

ВИСНОВКИ

Узагальнення теоретично-методичних засад та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення управління формуванням витрат ТОВ «Літинський молочний завод» дозволяє зробити наступні висновки:

1. За своєю економічною сутністю витрати служать комплексним відображенням ресурсів, витрачених у процесі виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг. Обґрунтована класифікація витрат має важливе значення в управлінні підприємством, оскільки дозволяє зрозуміти механізми управління витратами. Існують різні методи класифікації витрат, більшість із них мають схожу основу та відрізняються головним чином різними факторами класифікації або порядком їх організації

2. Система управління витратами відіграє важливу роль у забезпеченні конкурентоспроможності підприємства на ринку, досягненні стратегічних цілей і поточних завдань розвитку. Система управління витратами підприємства складається з економічних засобів і методів, спрямованих на вплив на інтереси галузі, а також підприємства та його працівників. Кінцевою метою є оптимальне узгодження цих інтересів з інтересами споживачів і суспільства в цілому, забезпечуючи дотримання належних і соціально необхідних пропорцій витрат.

Вплив воєнного стану на системи управління витратами на українських підприємствах різний в кожній конкретній ситуації, що вимагає індивідуального підходу. Здатність розуміти ризики, проявляти гнучкість і швидко адаптуватися є важливим для ефективного управління витратами під час воєнного стану

3. Аналіз витрат підприємства відіграє вирішальну роль в ефективному управлінні витратами та прийнятті обґрунтованих рішень, забезпечуючи належну організацію бухгалтерського обліку та функціонування підприємства у майбутньому. Аналіз витрат підприємства визначає потенційні сфери для

скорочення витрат і сприяє підвищенню прибутковості за рахунок зниження собівартості виробленої продукції.

4. Аналіз основних фінансово-економічних показників ТОВ «Літинський молочний завод» показує, що в період 2021-2023 рр. діяльність ТОВ «Літинський молочний завод» супроводжувалась зниженням обсягів реалізації, при цьому обсяг отриманого підприємством прибутку показує негативну динаміку і знижується, але збільшується величина активів та власного капіталу. Негативним моментом також є зниження показників рентабельності підприємства, що свідчить про погіршення ефективності його діяльності за досліджуваний період.

5. Аналіз формування витрат ТОВ «Літинський молочний завод» проводився в декілька етапів. На першому етапі дослідження встановлено, що в 2023 році загальна сума витрат операційної діяльності має тенденцію до зниження, що може бути пов'язано більш ефективною роботою підприємства. Витрати операційної діяльності в 2022 році в порівнянні з 2021 роком знизилась на 29309 тис. грн., в 2023 році – на 516 тис. грн. в порівнянні з 2022 роком.

Витрати господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» демонструють спадаючу тенденцію: в 2022 році в порівнянні з 2021 роком знизились на 23864 тис. грн., в 2023 році – на 5784 тис. грн. в порівнянні з 2022 роком. За 2021-2023 рр. підприємство не характеризується фінансовою та інвестиційною діяльністю.

Аналіз загальної суми операційних витрат підприємства показав, що загальні операційні витрати ТОВ «Літинський молочний завод» у 2022 році порівняно з 2021 роком зменшилися на 12065 тис.грн. в основному за рахунок зниження матеріальних витрат на 21799 тис.грн. Одночасно знизились витрати на оплату праці – на 10186 тис. грн. та відрахування на соціальні заходи – на 1767 тис. грн. Амортизація основних засобів зросла на 3143 тис. грн., інші операційні витрати – на 18544 тис. грн. Зменшення витрат та собівартості продукції призвело до зростання прибутку від реалізації та чистого прибутку

ТОВ «Літинський молочний завод» в 2022 році, що позитивно характеризує діяльність підприємства.

У 2023 році порівняно з 2022 роком загальні операційні витрати ТОВ «Літинський молочний завод» зменшилися на 13749 тис.грн. за рахунок зниження витрат на оплату праці на 6368 тис.грн, відрахувань на соціальні заходи – на 1261 тис. грн., амортизаційних відрахувань на 1843 тис. грн., інших операційних витрат на 16935 тис. грн. Матеріальні витрати зросли на 12658 тис.грн, що пояснюється зростанням цін на матеріальні ресурси.

Аналіз структури операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод» за елементами показав, що в 2023 році матеріальні витрати становлять 76,78 %, витрати на оплату праці становлять 4,51 %, інші операційні витрати – 13,39 %.

Витратомісткість ТОВ «Літинський молочний завод в 2023 році зростає, а рентабельність продукції знижується. Зміни даних показників свідчать про менш ефективну діяльність ТОВ «Літинський молочний завод» у 2023 році.

6. Визначення шляхів щодо удосконалення управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод» показало, що на ТОВ «Літинський молочний завод» необхідно впровадити певні організаційні та технологічні зміни в процесах управління та виробництва.

У плановий період діяльності ТОВ «Літинський молочний завод» першочерговими завданнями є модернізація обладнання, збільшення обсягів виробництва, використання резервів, зниження як трудових, так і матеріальних витрат.

Реалізація запланованих заходів на підприємстві ТОВ «Літинський молочний завод» сприятиме зниженню операційних витрат підприємства в сумі 175,5 тис. грн.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Педченко Н., Тітенко Л., Мілька А., Артюх-Пасюта О., Тітенко Ю. Сутність та економічний зміст витрат підприємства: сучасний погляд. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія «Економічні науки»*. 2023. Випуск 1 (107). С. 29-36.
2. Вороніна В. Л., Рудич А. І. Сутність витрат як економічної категорії. *Інноваційний розвиток та безпека підприємств в умовах неоіндустріального суспільства: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (27 жовт. 2020 р.)*. Луцьк: ВНУ ім. Лесі Українки, 2020. С. 498-500.
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: Наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text>.
4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України від 31.12.1999 р. № 318. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z00270>.
5. Коба О.В. Витрати підприємства та їх класифікація для потреб управління й економічного аналізу. *Причорноморські економічні студії*. 2016. № 4. С. 99-103.
6. Радіонова Н. Й. Класифікація витрат підприємства як інструмент управління. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 64. С. 74-80.
7. Сук П. Л. Визнання і класифікація витрат. *Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія: Економіка, аграрний менеджмент, бізнес*. 2016. Випуск 249. С. 381-390.
8. Михайленко О. В., Ялигіна М. С. Теоретичне обґрунтування сутності та кваліфікаційних ознак витрат. *Економіка і суспільство*. 2016. Випуск 3. С. 242-248.

9. Дуброва Н. П., Глущенко Т. В., Уманська А. С. Організація системи управління витратами на підприємстві. *Міжнародний науковий журнал Інтернаука*. 2018. №3 (2). С. 53-55.
10. Андрющенко І. Є., Семенова А. О. Концепція стратегічної моделі управління витратами машинобудівних підприємств. *Інвестиції: практика та досвід*. 2021. № 22. С. 17-23.
11. Котлярова В. Г., Деренська Я. М., Гладкова О. В. Формування підходу до управління витратами промислового підприємства. *Бізнес Інформ*. 2020. № 11. С. 198-204.
12. Москаленко В. А. Механізм впровадження системи управління витратами на підприємствах агропромислового виробництва. *Агроекологічний журнал*. 2021. № 1. С. 196-205.
13. Бабміндра Д. І., Череп О. Г. Управління витратами виробництва як інструмент в системі управління підприємством за умови глобалізації. *Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки*. 2020. № 2. С. 221-225.
14. Назаренко С., Фейш М. Підходи до формування системи управління витратами на підприємстві. *Економіка та суспільство*. 2023. Випуск 57. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/3158/3081>.
15. Порсюрова І. П. Формування системи управління витратами торговельного підприємства. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія : Економічні науки*. 2021. № 12(3). С. 14-22.
16. Бірюков Є. І., Гарафонова О. І., Худолей В. Ю. Управління витратами аграрного підприємства в умовах цифрових трансформацій. *Economic Synergy*. 2023. Випуск 2 (8). С. 48-61.
17. Волкова М. В., Швед А. Б. Удосконалення системи управління витратами на будівельному підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2021. № 3. С. 225-231.

18. Квасницька Р. С. Теоретичний базис управління витратами підприємства. *Modern economics*. 2022. № 34. С. 50-54. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/modecon_2022_34_9.
19. Варченко О. М., Свиноус І. В., Микитюк Д. М., Іванова Л.С., Биба В. А. Організаційно-економічна сутність управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Продовольчі ресурси*. 2020. № 14. С. 220-229.
20. Маркіна І. А., Вороніна В. Л., Рудич А. І. Теоретичні основи управління витратами підприємства. *Держава та регіони. Серія: економіка та підприємництво*. 2020. № 4 (115). С. 140-147.
21. Піскун А. В. Теоретичний аспект управління витратами підприємства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 4. С. 55-59.
22. Фостолович В. А., Сімаков О. О. Місце управління витратами в сучасній системі управління підприємством. *Економіка та держава*. 2019. № 10. С. 36-45.
23. Шуміло О. С., Пакуліна А. А., Далудіна І. В. Теоретичні аспекти управління витратами на підприємстві. *Бізнес Інформ*. 2020. №5 (508). С. 306-311.
24. Григорова З.В., Кваско А.В. Сучасні методи управління витратами підприємства. *Економіка та управління підприємствами. Науковий погляд: економіка та управління*. 2021. № 2 (72). С. 18-24
25. Ващенко Є. А., Олійник Н. М., Макаренко С. М. Сучасні методи управління витратами та їх особливості. *Соціально-гуманітарний вісник*. 2018. Вип. 22. С. 58-59.
26. Завідна Л. Д. Управління витратами підприємств ресторанного господарства. *Науковий погляд: економіка та управління*. 2020. № 1. С. 60-66.
27. Грищенко І. М., Радіонова Н. Й. Обґрунтування ефективних рішень у контексті стратегічного управління витратами підприємств легкої промисловості на основі аналізу ланцюжка цінностей. *Вісник Київського*

національного університету технологій та дизайну. Серія : Економічні науки. 2018. № 1. С. 35-44.

28. Овчарова, Н., Кравченко, О., Бобошко, Р. Формування обліково-аналітичного забезпечення управління витратами сільськогосподарських підприємств. *Економіка та суспільство*. 2021. №30. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/650/625>

29. Іванюта Т. М. Організаційно-економічний контекст контролінгу витрат в системі управління підприємством. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2021. № 7-8. С. 73-77.

30. Маркова Т. Д., Тройніна В. В., Чорна С. В. Оцінка впливу витрат і доходів на фінансові результати на прикладі ПП фірма «Гармаш». *Економіка харчової промисловості*. 2018. Т. 10. Вип. 2. С. 89-95.

31. Назаренко Т. П., Франчук І. Б., Вітер С. А. Методичні аспекти обліку та управління витратами на виробництво продукції. *Економіка та держава*. 2021. № 7. С. 83-89.

32. Попрозман О. І. Управління витратами для підвищення показників ефективності діяльності підприємства. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2022. № 1. С. 75-83.

33. Чухлата Ж. Г. Фінансова звітність як джерело інформації для аналізу витрат підприємств. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2018. № 62 дод. С. 156-157.

34. Шубіна С., Малахов В., Медведєва А. Теоретико-методичні підходи до аналізу витрат, доходів і фінансових результатів на основі звітності державного підприємства «Харківський механічний завод». *Socio-economic relations in the digital society*. 2018. №3 (33). С. 122-129.

Додаток А

ПРОТОКОЛ ПЕРЕВІРКИ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ НА НАЯВНІСТЬ ТЕКСТОВИХ ЗАПОЗИЧЕНЬ

Назва роботи: «Удосконалення управління формуванням витрат підприємства (на прикладі товариства з обмеженою відповідальністю «Літинський молочний завод»)»

Тип роботи: БКР

(БДР, МКР)

Підрозділ кафедра фінансів та інноваційного менеджменту
(кафедра, факультет)

Показники звіту подібності Unicheck

Оригінальність 92,8%

Схожість 7,2%

Аналіз звіту подібності (відмітити потрібне):

1. Запозичення, виявлені у роботі, оформлені коректно і не містять ознак плагіату.
2. Виявлені у роботі запозичення не мають ознак плагіату, але їх надмірна кількість викликає сумніви щодо цінності роботи і відсутності самостійності її виконання автором. Роботу направити на розгляд експертної комісії кафедри.
3. Виявлені у роботі запозичення є недобросовісними і мають ознаки плагіату та/або в ній містяться навмисні спотворення тексту, що вказують на спроби приховування недобросовісних запозичень.

Особа, відповідальна за перевірку _____
(підпис)

(прізвище, ініціали)

Ознайомлені з повним звітом подібності, який був згенерований системою Unicheck щодо роботи.

Автор роботи _____
(підпис)

Бондаренко Г.С.
(прізвище, ініціали)

Керівник роботи _____
(підпис)

Коваль Н. О.
(прізвище, ініціали)

Додаток В

ІЛЮСТРАТИВНА ЧАСТИНА

**УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ВИТРАТ
ПІДПРИЄМСТВА (НА ПРИКЛАДІ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ «ЛІТИНСЬКИЙ МОЛОЧНИЙ ЗАВОД»)**

Таблиця 1 – Підходи науковців щодо визначення поняття «витрати»

Джерело	Визначення поняття «витрати»
Ресурсний підхід	
Кривенко К. Т., Савчук В. С., Беляєв О. О.	Витрати – грошове вираження використання виробничих ресурсів, у результаті якого здійснюється виробництво і реалізація продукції
Осовська Г. В., Юшкевич О. О., Завадський Й. С.	Витрати підприємства формуються у процесі використання ресурсів при здійсненні певної його діяльності. Вони мають цільову спрямованість. Витрати підприємства визначаються як сума зменшення вартості активів або зменшення власного капіталу (збиток)
Турило А. М., Кравчук Ю. Б., Турило А. А.	Витрати – це вартісне вираження абсолютної величини застосовано-спожитих ресурсів, необхідних для здійснення ним поставленої мети
Грещак М. Г., Коцюба О. С.	Витрати – це обсяг використаних ресурсів підприємства у грошовому вимірі для досягнення певної мети
Обліковий підхід	
Кулішов В. В.	Витрати – це зменшення економічних вигід у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу
Шим Джей К.	Витрати – показник у грошовому вираженні кількості ресурсів, використаних для досягнення певної мети
Цал-Цалко Ю. С.	Витратами визнаються або зменшення активів, або збільшення зобов'язань, що призводить до зменшення власного капіталу підприємства (за винятком зменшення капіталу внаслідок його вилучення або розподілу власниками), за умови, що ці витрати можуть бути достовірно оцінені
Мельник Л. Г., Карінцева О. І.	Витрати – це прямі і непрямі витрати, фактичні і можливі виплати або упущена вигода, необхідні для того, щоб залучити й утримати ресурси в межах даного напрямку діяльності
Хел Р. Веріан	Витрати – це всі фактори виробництва, що використовуються фірмою, оцінені за їх ринковою ціною
Фінансовий підхід	
Бланк І. А.	Витрати – виражені у грошовій формі поточні витрати трудових, матеріальних, фінансових й інших видів ресурсів на виробництво продукції
Глен А. Велш, Деніел Г. Шор	Витрати – це визначена в доларах сума ресурсів, які були використані чи витрачені підприємством протягом певного часу з метою отримання доходу
Костенко Т. Д.	Витрати – це сукупність виражених у грошовій формі витрат підприємства, пов'язаних з виробництвом продукції, наданням послуг, виконанням робіт й їхньою реалізацією
Крушельницька О. В.	Витрати – грошова оцінка матеріальних і трудових ресурсів, що пов'язані з виробництвом та реалізацією продукції, наданням послуг
Х. Зайдель	Витрати – це виражене у грошах споживання товарів і послуг для виготовлення виробничої продукції за певний період



Рисунок 1 – Класифікація витрат для потреб управління

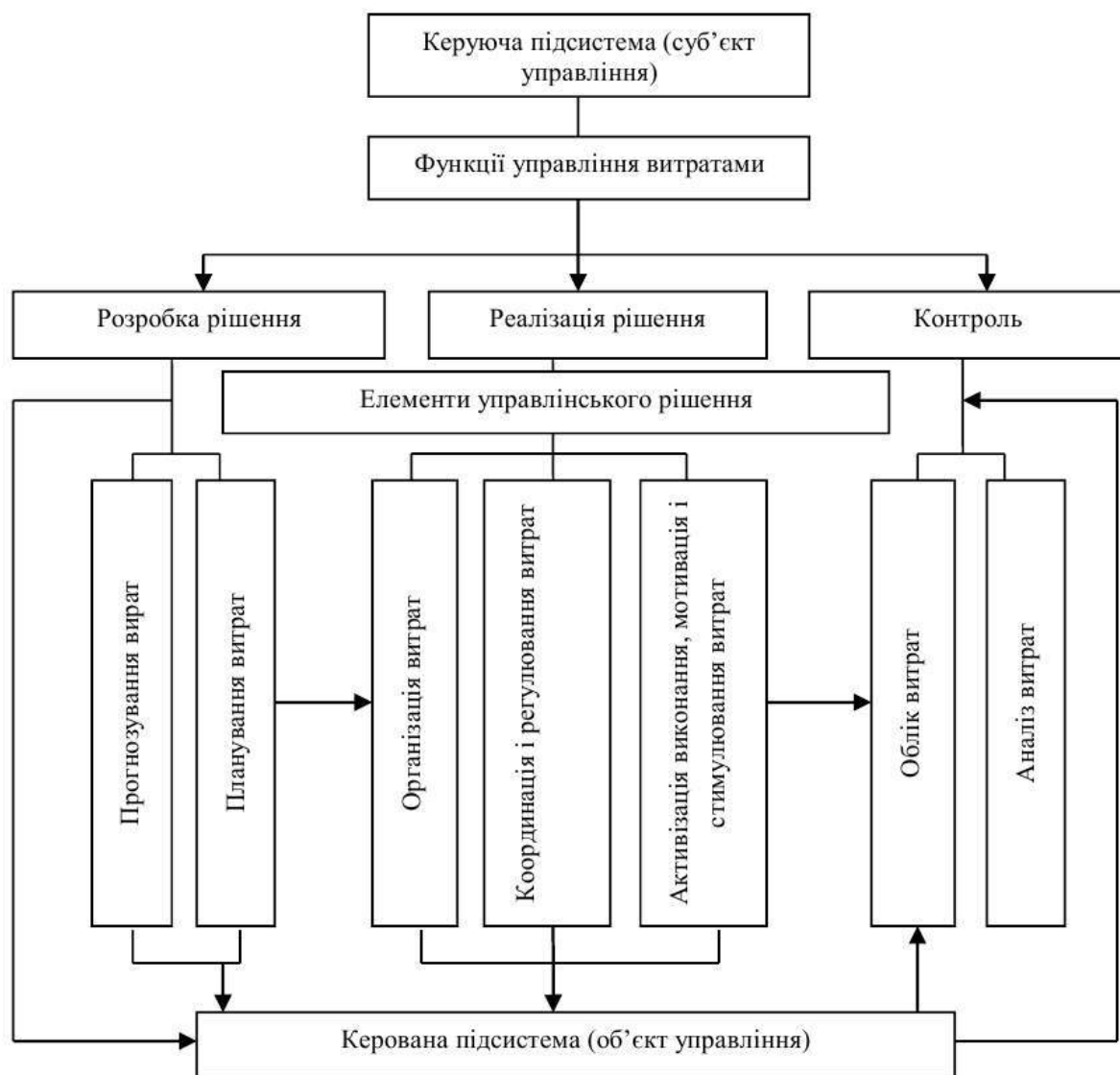


Рисунок 2 – Елементи системи управління витратами підприємства

Таблиця 2 – Аналіз фінансово-економічних показників діяльності ТОВ «Літинський молочний завод»

Показники	Роки			Відхилення			
	2021	2022	2023	2022 від 2021		2023 від 2022	
				+, -	%	+, -	%
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис.грн	572964	586798	551635	13834	2,4	-35163	-6,0
2. Собівартість реалізованої продукції, тис. грн	488809	473716	478008	-15093	-3,1	4292	0,9
3. Адміністративні витрати, тис. грн.	5283	4967	7798	-316	-6,0	2831	57,0
4. Витрати на збут, тис. грн.	55449	56458	48555	1009	1,8	-7903	-14,0
5. Повна собівартість реалізованої продукції, тис.грн	549541	535141	534361	-14400	-2,6	-780	-0,1
6. Прибуток від реалізації продукції, тис.грн	23423	51657	17274	28234	120,5	-34383	-66,6
7. Чистий прибуток, тис.грн	20881	45963	20922	25082	120,1	-25041	-54,5
8. Середньорічна вартість активів, тис.грн	247762,5	272662	310384	24899,5	10,0	37722	13,8
9. Середньорічна вартість необоротних активів, тис.грн	124699	121016,5	117248	-3682,5	-3,0	-3768,5	-3,1
10. Середньорічна вартість оборотних активів, тис. грн	123063,5	151645,5	193136	28582	23,2	41490,5	27,4
11. Середньорічна вартість власного капіталу, тис.грн	157998	190657	223574	32659	20,7	32917	17,3
12. Середньорічна вартість позикового капіталу, тис.грн	89764,5	82005	86810	-7759,5	-8,6	4805	5,9
13. Чисельність працівників, осіб.	456	334	245	-122	-26,8	-89	-26,6
14. Фондовіддача, грн. / грн.	4,59	4,85	4,70	0,25	5,5	-0,14	-3,0
15. Продуктивність праці, тис. грн. / особу	1256,50	1756,88	2251,57	500,38	39,8	494,69	28,2
16. Рентабельність продажу, %	4,09	8,80	3,13	4,72	115,3	-5,67	-64,4
17. Витрати на 1 грн. реалізованої продукції, грн.	0,96	0,91	0,97	-0,05	-4,9	0,06	6,2
18. Коефіцієнт оборотності оборотних активів	4,66	3,87	2,86	-0,79	-16,9	-1,01	-26,2
19. Коефіцієнт покриття	1,52	2,12	2,32	0,6	39,5	0,2	9,4
20. Коефіцієнт автономії	0,66	0,72	0,73	0,06	9,1	0,01	1,4
21. Рентабельність активів, %	8,43	16,86	6,74	8,43	100,0	-10,12	-60,0
22. Рентабельність власного капіталу, %	13,22	24,11	9,36	10,89	82,4	-14,75	-61,2

Таблиця 3 – Аналіз витрат операційної діяльності ТОВ «Літинський молочний завод», тис. грн.

Показники	Рік			Відхилення 2022 від 2021		Відхилення 2023 від 2022	
	2021	2022	2023	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	488809	473716	478008	-15093	-3,1	4292	0,9
Адміністративні витрати	5283	4967	7798	-316	-6,0	2831	57,0
Витрати на збут	55449	56458	48555	1009	1,8	-7903	-14,0
Інші операційні витрати	18433	3524	3788	-14909	-80,9	264	7,5
Разом операційних витрат	567974	538665	538149	-29309	-5,2	-516	-0,1

Таблиця 4 – Аналіз витрат господарської діяльності ТОВ «Літинський молочний завод», тис. грн.

Показники	Рік			Відхилення 2022 від 2021		Відхилення 2023 від 2022	
	2021	2022	2023	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Витрати операційної діяльності	567974	538665	538149	-29309	-5,2	-516	-0,1
Фінансові витрати	0	0	0	0		0	
Втрати від участі в капіталі	0	0	0	0		0	
Інші витрати	97	116	9	19	19,6	-107	-92,2
Витрати з податку на прибуток	4663	10089	4928	5426	116,4	-5161	-51,2
Разом витрат господарської діяльності	572734	548870	543086	-23864	-4,2	-5784	-1,1

Таблиця 5 – Аналіз витрат по елементам операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод», тис. грн.

Показники	Рік			Відхилення 2022 від 2021		Відхилення 2023 від 2022	
	2021	2022	2023	тис. грн.	%	тис. грн.	%
Матеріальні затрати	429960	408 161	420 819	-21799	-5,1	12658	3,1
Витрати на оплату праці	41298	31 112	24 744	-10186	-24,7	-6368	-20,5
Відрахування на соціальні заходи	8135	6 368	5 107	-1767	-21,7	-1261	-19,8
Амортизація	22717	25 860	24 017	3143	13,8	-1843	-7,1
Інші операційні витрати	71801	90 345	73 410	18544	25,8	-16935	-18,7
Разом	573911	561 846	548 097	-12065	-2,1	-13749	-2,4



Рисунок 3 – Структура операційних витрат по елементам ТОВ «Літинський молочний завод» за 2023 рік

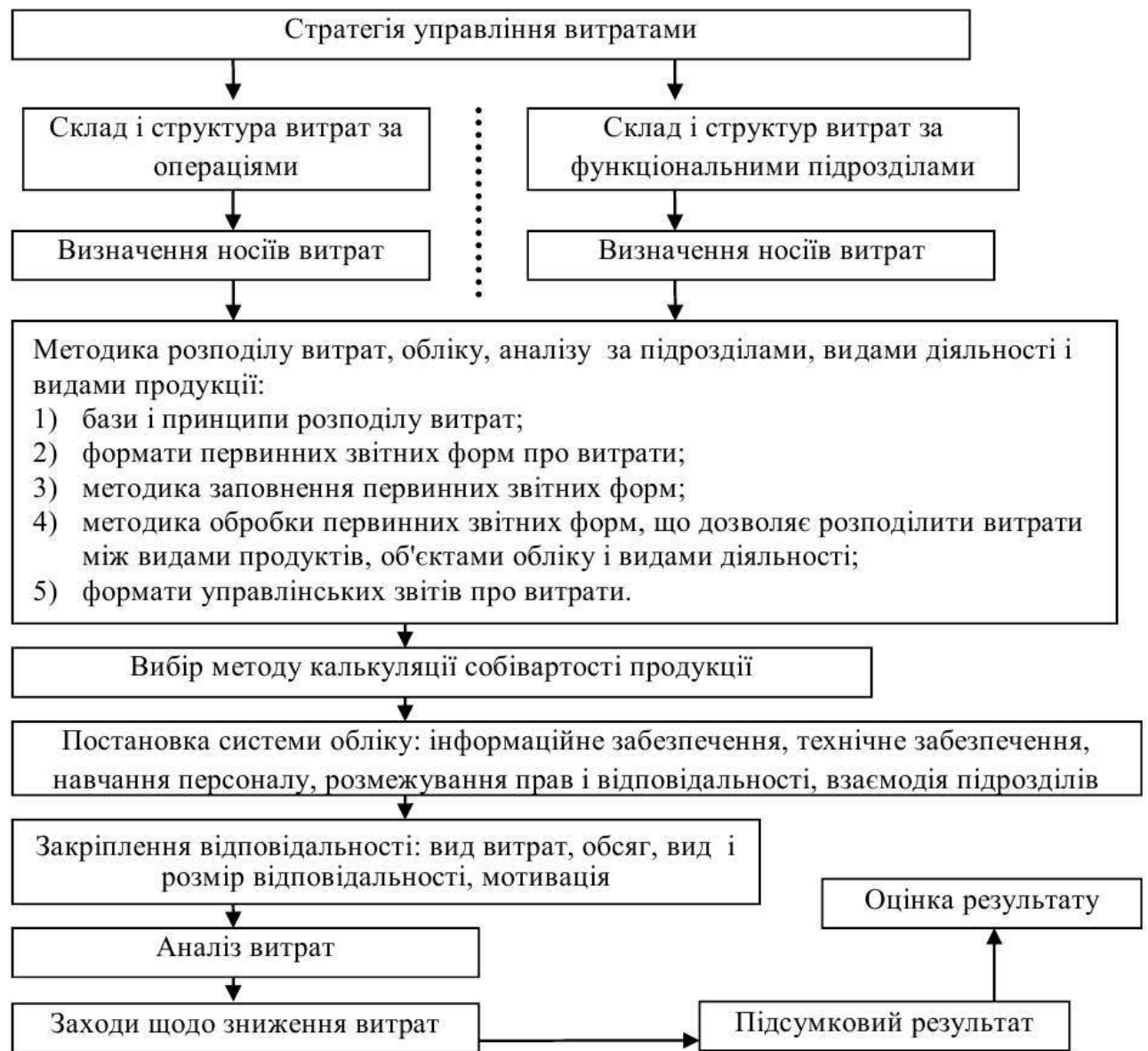


Рисунок 4 – Етапи процесу управління витратами ТОВ «Літинський молочний завод»

Таблиця 6 – Прогнозні розрахунки можливого скорочення операційних витрат ТОВ «Літинський молочний завод»

Елементи операційних витрат	Зниження витрат по елементу, тис. грн.	Питома вага витрат у підсумку, %
1. Матеріальні витрати	134,488	76,6
2. Витрати на оплату праці	33,617	19,2
3. Відрахування на соціальні заходи	7,395	4,2
Разом	175,5	-